

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOSOFIJOS FAKULTETAS
PSICOLOGIJOS INSTITUTAS

KLINIKINĖS PSICHOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

Goda Riepšaitė

Sąsajos tarp jaunų suaugusiųjų narcistinių, psichopatijos bruožų, bei polinkio į suicidiškumą ir savižalą

Magistro darbas

Darbo vadovas (-ė): doc. dr. Danguolė Čekuolienė

Vilnius

Turinys

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
SVARBIAUSIOS SĄVOKOS	5
PRATARME	6
1. ĮVADAS	8
1.1. Narcisizmas ir narcistinės asmenybės dimensijos.....	8
1.2. Psichopatijos samprata ir teoriniai modeliai.....	16
1.3. Triarchinis psichopatijos modelis ir jo sąsajos su nesavižudiška savižala ir savižudybe	19
1.4. Sąsajos tarp psichopatijos ir narcisizmo konstrukte.....	21
1.5. Nesavižudiška savižala.....	23
1.6. Savižudybė.....	24
1.7. Lyčių skirtumai tarp psichopatinų ir narcisistinių bruožų bei suicidiškumo ir savižalos.....	25
1.8. Tyrimo tikslas	27
2. METODIKA	29
2.1. Tyrimo dalyviai	29
2.2. Duomenų analizės metodai.....	30
2.3. Tyrimo eiga	31
2.4. Tyrimo instrumentai	31
3. REZULTATAI	36
3.1. Narcistinių ir psichopatinų bruožų išreikštumas	36
3.2. Narcistinių ir psichopatijos bruožų tarpusavio sąsajos.....	37
3.3. Narcistinių ir psichopatijos bruožų sąsajos su suicidiškumu ir savižala.	38
3.4. Vyrų ir moterų narcistinių bei psichopatinų bruožų sąsajos ir polinkiu į savižalą ir suicidiškumą.....	41
3.5. Psichopatijos bruožų mediacinis vaidmuo narcizmo ir suicidiškumo sąsajoje	44
4. REZULTATŲ APTARIMAS	48
4.1. Narcistinių ir psichopatijos bruožų išreikštumas jaunų suaugusiųjų imtyje	48
4.2. Narcistinių ir psichopatijos bruožų tarpusavio sąsajos.....	49
4.3. Narcistinių ir psichopatijos bruožų sąsajos su suicidiškumu ir savižala	50
4.4. Lyties skirtumai narcistinių ir psichopatijos bruožų sąsajose su suicidiškumu ir savižala	51
4.5. Psichopatijos bruožų mediacinis vaidmuo narcizmo ir savižudybės sąsajoje	52
4.6. Tyrimo ribotumai ir tolimesnių tyrimų galimybės	53
5. IŠVADOS	54
LITERATŪRA	55
PRIEDAI	65
1 priedas.	65
2 priedas.	66
3 priedas.	67

SANTRAUKA

Sąsajos tarp jaunų suaugusiųjų narcistinių, psichopatijos bruožų, bei polinkio į suicidiškumą ir savižalą

Goda Riepšaitė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2026. Puslapių: 67

Suicidiškumas ir nesavižudiška savižala išlieka reikšmingomis psichikos sveikatos problemomis. Narcistiniai ir psichopatijos bruožai siejami su didesne suicidiškumo ir savižalingo elgesio tikimybe, tačiau šios sąsajos vis dar nėra iki galo suprastos, ypač nagrinėjant šiuos bruožus kartu. Nors narcistiniai ir psichopatijos bruožai yra saviti asmenybės konstruktai, jie taip pat yra abu laikomi socialiai aversyviais asmenybės bruožais, dar vadinamais „Tamsiąja triada“. Šiuo tyrimu buvo siekiama ištirti jaunų suaugusiųjų narcistinių ir psichopatijos bruožų bei polinkio į suicidiškumą ir savižalą sąsajas. Tyrime dalyvavo 144 jauni suaugusieji (84 moterys, 60 vyrų; amžius 18–26 metai). Duomenys buvo renkami naudojant internetinį klausimyną (SBQ-R, B-PNI, ISAS, TriPM). Neslopinimas, kuris priklauso psichopatijos dimensijai, buvo stipriausias suicidiškumo ir savižalos prediktorius. Pažeidžiamasis narcisizmas taip pat buvo susijęs su savižudybiu elgesiu, tačiau į analizę įtraukus neslopinimą šios sąsajos susilpnėjo, nes neslopinimas medijavo šį ryšį. Reikšmingų lyčių skirtumų nenustatyta. Taigi bendri tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad impulsyvumas, prasta elgesio kontrolė ir emocijų reguliacijos sunkumai gali didinti savižudybiu elgesio tikimybę tarp jaunų suaugusiųjų.

Raktiniai žodžiai: psichopatija, narcisizmas, neslopinimas, suicidiškumas, nesavižudiška savižala.

SUMMARY

The relationship between narcissistic, psychopathic traits in young adults and their tendencies toward suicidality, and self-harm

Goda Riepšaitė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2026. Puslapių: 71

Suicide and non-suicidal self-injury still remain significant mental health concerns. Narcissistic and psychopathic traits have been associated with an increased likelihood of suicidality and self-harming behaviors; however, these associations are still not fully understood, especially when considering these traits together. While narcissistic and psychopathic traits are distinct, both are considered part of the socially aversive personality traits, also known as the “Dark Triad”. The aim of this study was to explore the relationship between narcissistic and psychopathic traits and tendencies toward suicidality and self-harm in young adults. A total of 144 young adults (84 women, 60 men; aged 18–26 years) participated in the study. Data were collected through online questionnaires (SBQ-R, B-PNI, ISAS, TriPM). Disinhibition, a dimension of psychopathy, emerged as the strongest predictor of suicidality and self-harm. Vulnerable narcissism was also associated with harmful behavior; however, these associations weakened when disinhibition was introduced, as disinhibition mediated this association. No significant gender differences were found. Overall findings imply that impulsivity, poor behavioral control, and emotional dysregulation may play a role in increasing the likelihood of self-destructive behaviors among young adults.

Keywords: psychopathy, narcissism, disinhibition, suicidality, non-suicidal self-injury.

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

Narcizmas (angl. *narcissism*) – asmens gebėjimas palaikyti gana teigiamą savęs vaizdą pasitelkiant savęs, afekto, aplinkos reguliacijos procesus. Šis gebėjimas atskleidžia poreikį būti įvertintam ir pripažintam siekiant atviru ar užslėptu būdu juos patenkinti socialinėje aplinkoje (Pincus & Lukowitsky, 2010).

Nesavižudiška savižala (NS) – tai tyčinis ir socialiai nepriimtinas tiesioginis savo kūno audinių naikinimas, be ketinimo mirti (Nock & Favazza, 2009).

Suicidiškumas (angl. *suicidality*) – mintys apie savižudiškas elgesys ir/arba savižudybę iki pačios savižudybės (Silverman, 2006). Savižudybė apibrėžiama kaip mirtis kurią žmogus sukelia savo paties veiksmams, kurių imtasi, turint ketinimą numirti (Silverman, et al., 2007).

Psichopatijos bruožai – psichopatijos fenotipiniai konstruktai; asmenybės bruožai, atspindintys emocinius, elgesio ir tarpasmeninius ypatumus (Patrick et al., 2009).

PRATARMĖ

Savižudybių ir savižalos rizika išlieka viena aktualiausių jaunų žmonių psichikos sveikatos problemų. Pasaulio sveikatos organizacija pripažino savižudybę trečia pagrindine jaunų žmonių nuo 15 iki 19 metų mirties priežastimi (Williams, 2021). Nors didžiausia savižudybės rizika yra matoma paauglystėje, savižudybių elgesys šiame laikotarpyje yra reikšmingas prognozuotojas tolesnio elgesio vyresniame amžiuje (Williams, 2023). Pasaulyje savižudybė, kaip pagrindinė mirties priežastis, užima trečią vietą tarp moterų ir ketvirtą vietą tarp vyrų nuo 15 iki 29 metų amžiaus (Niu, 2024). Be to, pastebėta, kad savižudybių ir savižalos rizika pastaraisiais metais, ypač po COVID-19 epidemijos išaugo. Didžiausias savižudybių augimas matomas nuo 11 iki 19 metų amžiaus tarpsnyje (Williams, 2021). Kalbant apie savižalą ji apibūdinama kaip savęs žalojimas nesiekiant mirti (Dawood, 2018). Tyrimai rodo, kad apie 15 % studentų bent kartą gyvenime yra pamėginę save žaloti, tokiais būdais kaip pjaustymas, neleidimas užgyti žaizdoms. Šis studentų elgesys savaime nebūtinai reiškia ketinimą nusižudyti, tačiau jis yra glaudžiai susijęs su padidėjusia vėlesne savižudybės rizika: savižala užsiimančios studentai per artimiausius trejus metus nusižudyti mėgina 3,4 kartus dažniau nei tie, kurie nebandė savęs žaloti (Davis, 2023). Siekiant sumažinti aukštą savižudybių ir savižalos atvejų skaičių pasaulyje svarbu nagrinėti psichologinius veiksnius, kurie gali didinti savižudybių elgesio tikimybę.

Vienas iš tokių veiksnių yra narcisistiniai asmenybės bruožai. Narcisizmas yra siejamas su padidėjusia suicidinių minčių ir mėginimų nusižudyti rizika įvairiuose geografiniuose ir kultūriniuose kontekstuose (Brailovskaia ir kt., 2021). Ankstesni tyrimai parodė, kad nuo 4,7 % iki 23 % paauglių, suaugusiųjų ir vyresnio amžiaus asmenų, mėginusių nusižudyti, pasižymėjo padidėjusiais narcisistinio asmenybės sutrikimo simptomais (Dawood, 2018). Taip pat narcisistinių bruožų turintys asmenys gali nusižudyti dar prieš pasireiškiant aiškiai išreikštiems depresijos simptomams (Gabbard, 2022). Tačiau iki šiol nėra pakankamai aišku, kokie mechanizmai didina savižudybės riziką tarp asmenų, pasižyminčių šiais bruožais, o narcisistinių bruožų ir savižalos sąsajų tyrimų vis dar trūksta, todėl svarbu gilintis į šio bruožo sąsajas su savižudybių elgesiu.

Kitas reikšmingas, tačiau rečiau neklinikinėse imtyse nagrinėjamas veiksnys yra psichopatiniai asmenybės bruožai. Nors psichopatija dažnai siejama su forensinėmis ar klinikinėmis intimis, šiuolaikiniai tyrimai pabrėžia, kad šie bruožai egzistuoja kontinuumu ir gali pasireikšti

asmenims neturintiems klinikinės diagnozės (Laskey, 2018). Šių bruožų paplitimas bendrojoje populiacijoje gali siekti apie 1 %, kalinių populiacijoje gali svyruoti nuo 10,3 % iki 15,7 %, o tarp asmenų, nuteistų už žmogžudystę, gali siekti net 27,8 % (De Brito, 2021; Brailovskaia 2021). Kai kuriuose tyrimuose nustatyta, kad psichopatijos paplitimas forensinėse populiacijose siekia apie 7,6 %, o neforensinėse – apie 7,4 %. Tai leidžia manyti, kad nors psichopatija dažnai laikoma labiau būdinga su teisės sauga susijusiems asmenims, skirtumas tarp šių grupių kai kuriais atvejais gali būti gana nedidelis (Sanz-García, 2021). Taip pat padidėję psichopatinio bruožų rodikliai matomi tarp universitetų studentų, o jų išreikštumas gali skirtis priklausomai nuo studijų krypties. Aukštesni rodikliai dažniau nustatomi tarp vadybos ir rinkodaros studentų, palyginti su sveikatos mokslų, socialinio darbo bei kitų pagalbos sričių studentų (Sanz-García, 2021). Asmenys, pasižymintys ryškesniais psichopatiniais bruožais, dažniau susiduria su prastesniais akademiniiais pasiekimais, didesne nusikalstamo elgesio tikimybe, įvairiomis elgesio problemomis, sunkumais socialiniame ir asmeniniame funkcionavime bei prastesne psichikos sveikata. Taigi, nors bendrojoje populiacijoje psichopatiniai bruožai pasireiškia rečiau nei klinikinėse imtyse, jie išlieka reikšmingi, nes gali būti susiję su psichologiniais, socialiniais ir elgesio sunkumais (Laskey, 2018).

Tiek narcisizmas, tiek psichopatija priklauso Tamsiajam trejetui – socialiai nepageidaujamų asmenybės bruožų grupei. Tamsiajam trejetui būdingas manipuliatyvumas, emocinis šaltumas, menkesnis sutariamumas (Bakushkin, 2026). Kadangi narcisizmas ir psichopatija yra konceptualiai susiję ir turi bendrų neadaptivių savybių, jų bendras poveikis gali būti reikšmingas siekiant geriau suprasti savižalos ir suicidiškumo riziką. Nors abu šie bruožai literatūroje siejami su didesne suicidiškumo ir savižalos rizika, dėl empirinių įrodymų stokos vis dar nėra pakankamai aišku, kaip narcisistiniai ir psichopatiniai asmenybės bruožai yra susiję su savižalos bei suicidiškumo rizika jaunų suaugusiųjų grupėje. Kaip bendros šių bruožų sąsajos veikia savęs žalojimo ir savižudybės riziką. Taigi, siekiant geriau suprasti kaip tamsieji asmenybės bruožai prisideda prie savidestruktyvių minčių ir elgesio jaunų suaugusiųjų, mokslo dėmesys turėtų būti nukreiptas į šių sąsajų tyrimą ir žinių apie savidestruktyvaus elgesio psichologinius mechanizmus plėtrą, nes tai padės planuoti tikslingesnę prevenciją ir pagalbą.

1. ĮVADAS

1. 1. Narcisizmas ir narcistinės asmenybės dimensijos

Narcisizmas yra daugiamatis asmenybės funkcionavimo sutrikimas. Šio sutrikimo pavadinimas remiasi mitologiniu graikų veikėju Narcizu, kuris įsimylėjo savo atspindį. Tai sutrikimas, kuris yra apibrėžiamas kaip perdėtas žavėjimasis savo fizinėmis ir (arba) protinėmis savybėmis, perdėta meile sau (Hollebeek, 2022; Klipfel, 2018). Keli iš pagrindinių narcisizmo bruožų yra: grandiozinis savęs vertinimas, siekimas žavėjimosi iš kitų žmonių, egoizmas, išdidumas ir empatijos kitiems trūkumas. Asmenys su narcisistiniais bruožais siekia dėmesio ir nori, kad kiti jais žavėtųsi. Jie dažnai jaučiasi pranašesni, turintys aukštesnį autoritetą ir teisės jausmą, mėgsta girtis ir yra bendrai manipuliatyvūs (Klipfel, 2018; Preston, 2020; Hollebeek, 2022; Ike, 2023). Jie patiria sunkumų su savęs reguliacija (jiems būdingi emocijų reguliavimo sutrikimai) ir neadaptiviomis strategijomis, skirtomis susidoroti su nusivylimais ir grėsmėmis teigiamam savęs įvaizdžiui. Taigi „narcisizmas apima keturis pagrindinius aspektus, kurie jį skiria nuo sveiko funkcionavimo ir savęs rūpinimosi : 1. autoritetas – tikėjimas, kad turi teisę duoti nurodymus, priimti sprendimus ir tikėtis ar reikalauti paklusnumo; 2. pranašumas – tikėjimas, kad esi pranašesnis už kitus; 3. savęs susižavėjimas; ir 4. teisė – tikėjimas, kad esi vertas privilegijų ar ypatingo elgesio (Hollebeek, 2022, p. 1233). Taigi, narcisizmui būdingas ne tik perdėtas žavėjimosi siekis iš kitų ar savęs sureikšminimas, bet ir giluminiai savireguliacijos bei tarpasmeninių santykių sunkumai, kurie skatina neadaptyvų funkcionavimą.

Asmenys, kurių elgesys atitinka narcisistinius bruožus, bet neatitinka visų narcistinės asmenybės sutrikimo diagnostinių kriterijų dažnai turi panašias asmenybės savybes: išpūstą savęs vertinimą ir grandioziškumą bendraujant su kitais. Jie dažnai demonstruoja kraštutinę tuštybę, siekia dėmesio ir susižavėjimo, jaučia pranašumą, autoritetą ir teisę, mėgsta demonstruoti save, giriasi ir manipuliuoja (Klipfel, 2018). Ankstesni tyrimai rodo, kad patologinio narcisizmo sunkumo laipsnis priklauso nuo agresijos kiekio asmenybės struktūroje. Didėjant agresijai, narcisistinė patologija gali progresuoti nuo narcisistinio asmenybės sutrikimo iki psichopatijos (Preston, 2024). Taigi šios savybės pastebimos tiek klinikinėje, tiek ne klinikinėje populiacijoje, o tai rodo, kad narcisistinė asmenybė turi platų spektrą (Yakeley, 2018). Galima teigti, kad žmonės su narcisistine charakteristika

turi labai panašias savybes kaip asmenys su narcisismo asmenybės sutrikimu, tik šios savybės yra išreiktos silpnesnėje formoje.

Kai kurios narcisistinės savybės yra natūrali žmogaus charakterio dalis ir netgi gali būti naudingos. Jos svarbios pereinant paauglystės ir jauno suaugusiojo laikotarpius (Pincus, 2010). Vėlyva paauglystė dažnai yra laikotarpis, kai narcisistinės tendencijos stiprėja, o priklausomai nuo amžiaus narcisizmą sudarantys aspektai gali kisti (Wetzel, 2020). Kad jaunas žmogus galėtų išsivaduoti iš tėvų ir tapti tikra asmenybe, jis turi bent kurį laiką pajusti visagalybės jausmą. Šiuo atsiskyrimo laikotarpiu idealusis „aš“ yra lankstus ir kintantis, gali suteikti jausmą, kad jaunas žmogus gali kontroliuoti savo gyvenimą ir pasirinkimus. Šis idealus „aš“ nėra per daug grandiozinis ir realus, jis atitinka jauno žmogaus gebėjimus ir savybes ir palaiko jo sveiką augimą (van Schie, 2021). Tačiau šiuo laikotarpiu narcisistinės savybės gali tapti pataloginėmis ir sunkesniais atvejais virsti narcisistiniu asmenybės sutrikimu (van Schie, 2021). Vadovavimas laikomas adaptyviausiu aspektu ir siejamas su noru vadovauti, ekstraversija, globalia savigarpa ir tikslų siekimu (Wetzel, 2020). Normalus narcisistinis elgesys gali sustiprinti asmens pasitikėjimo jausmą, pagerinti savijautą ir savigarbą. Narcisistiniai žmonės gali būti ambicingesni (Pincus, 2010). Narcisistinės tuštybės (susijusios su išvaizda ir žavėjimusi) savybės gali paskatinti rūpinimąsi savimi, geresnę fizinę sveikatą. (Wetzel, 2020; Pincus, 2010). Taigi, kai kurie narcisistiniai bruožai tam tikru mastu yra natūrali raidos dalis ir gali būti pageidautini ar net naudingi.

Narcisistiniai bruožai gali neigiamai paveikti žmonių santykius. Asmenų, turinčių narcisistinių bruožų santykiams būdingas dominavimas, kerštingumas ir įkyrumas. Asmenys su narcisistiniais bruožais dažnai vengia tarpasmeninio bendravimo, nes turi grandiozinį savęs suvokimą. Tarpasmeninis bendravimas su kitais asmenimis gali atskleisti skirtumą tarp jų idealizuoto ir tikrojo savęs, o tai gali sukelti gėdos ir skausmo jausmą (van Schie, 2021). Žmonės su narcisistiniais bruožais siekia išlaikyti teigiamą savęs įvaizdį pasitelkiant įvairius savireguliacijos, emocijų ir socialinės aplinkos reguliacijos procesus, o tai lemia nuolatinį poreikį būti patvirtintam ir pripažintam (Pincus, 2010). Kai savęs idealizuotam vaizdui kyla grėsmė, asmenys su narcisistinėmis savybėmis ar pataloginiu narcisizmu priima tai labai sunkiai. Jie vengia pripažinti savo neigiamas puses ir linkę demonstruoti grandiozinį „aš“, kad apsaugotų išpūstą, bet trapią savigarbą (Purionienė, 2021; Somma, 2024). Narcisistai gali būti linkę sunaikinti turimus santykius, nes prioritetą teikia

savęs patvirtinimui. Jie dažniau išsiskiria, turi mažiau ilgalaikių draugysčių ir turi mažiau vaikų. Jauniems suaugusiems su narcisistiniais bruožais sunkiau įsipareigoti glaudžiuose santykiuose, stokoja pasitikėjimo kitais (van Schie, 2021). Taigi asmenys, pasižymintys stipriais narcisistiniais bruožais, labiau linkę į savisaugos elgesį, ypač tada, kai atsisako priimti atsakomybę už savo klaidas ar nesėkmes arba jų nepripažįsta. Tačiau šie mechanizmai gali taip pat apsaugoti juos nuo neigiamų emocijų ir minčių, o kai kuriais atvejais būti susiję ir su didesniu subjektyviai išgyvenamos laimės lygiu. Šie asmenys, siekdami dėmesio įsitraukia į socialines veiklas, o jo sulaukę gali patirti didesnę laimės jausmą. Jie taip pat linkę į perdėtai pozityvų savęs vertinimą, todėl gali suvokti save kaip laimingesnius, nei yra iš tikrųjų (Zheng, 2023). Nors narcisistiniai bruožai kai kuriais atvejais gali būti susiję su didesniu subjektyviu laimės jausmu ir apsauga nuo neigiamų išgyvenimų, ilgainiui jie trikdo artimų ir stabilų tarpasmeninių santykių kūrimą bei palaikymą.

Gėda yra esminė narcisizmo dalis, daranti įtaką savęs vaizdui. Jauni asmenys, turintys narcisistinių savybių, dažnai patiria daugiau gėdos nei kiti. Gėda siejama su viso „aš“ vertinimu kaip blogo, nepriimtino ar menkaverčio. Tai skiriasi nuo kaltės, kuri paprastai susijusi ne su visu savimi, o su konkrečiu netinkamu veiksmu. Gėda iškyla tada, kai asmuo jaučiasi negalintis įgyvendinti savo paties ar aplinkos lūkesčių ir jaučia stiprų nesėkmės jausmą, mato save kaip prastesnį už kitus (Gabbard, 2022; van Schie, 2021; Yakeley, 2018). Gėda gali skatinti tiek atsitraukimą, pvz., kitų vengimą siekiant išvengti kritikos ar atstūmimo, tiek įkyrų elgesį, pvz., nuolatinį patvirtinimo ieškojimą (van Schie, 2021). Ji taip pat siejama su nerimo ir depresijos simptomais, nes yra išgyvenamas stiprus bevartiškumo jausmas, asmuo save suvokia kaip „blogą aš“, o tai gali kelti intensyvių bejėgiškumą (Yakeley, 2018). Siekdami apsisaugoti nuo gėdos, narcisistinių bruožų turintys asmenys gali taikyti tokius gynybos mechanizmus kaip projekcija, grandioziškumas ir visagalybės fantazijos (Yakeley, 2018). Gali būti keliama aukšti lūkesčiai sau, siekiant išvengti galimų nesėkmių, kurios galėtų sukelti gėdos jausmą (Yakeley, 2018). Taigi asmenys, pasižymintys narcisistiniais bruožais, yra labiau linkę patirti gėdą, o tai gali paveikti jų savęs suvokimą, elgesį bei bendravimą su kitais žmonėmis.

Narcisizmo bruožai, narcisistinis asmenybės sutrikimas gali pasireikšti kartu su įvairiais kitais sutrikimais ar žalingais bruožais. Pastebėta, kad narcisizmu pasižymintys asmenys turi didesnę riziką patirti gretutinius depresijos simptomus, nes patologinis narcisizmas pasižymi savybėmis,

būdingomis įvairiems vidiniams psichopatologiniams procesams (Preston, 2024; Williams, 2021; Yakeley, 2018; Dawood, 2018). Depresija gali veikti kaip mediatorius tarp grandiozinio narcisizmo ir savižudybės minčių (Brailovskan, 2021). Patologinis narcisizmas tampa didesniu rizikos veiksniu, kai pasireiškia kartu su kitais sutrikimais ar stipriu stresu. Padidėja rizika patirti „socialinę izoliaciją, seksualines disfunkcijas, irzlumą ir agresiją, didėjančią priklausomybę nuo narkotikų ir (ar) alkoholio norint pakelti nuotaiką. Kai kurie žmonės jaučia tuštumą, disforiją ir neviltį” (Yakeley, 2018, 6 pastraipa). Remiantis ankstesniais tyrimais, galima teigti, kad narcisizmo bruožai gali pasireikšti kartu su kitais psichologiniais sutrikimais, o jų sąveika daro dar labiau žalojantį poveikį žmogaus psichologinei savijautai.

Supratimas apie tai, kas yra narcisizmas ir kaip jis vystėsi, laikui bėgant keitėsi. Freudas 1910 metais buvo pirmasis kuris aiškiai suformulavo narcisizmo sąvoką. Jis apibūdino narcisizmą kaip visuotinę ir normalią raidos stadiją, kai jauno žmogaus libido energija yra nukreipiama į save. Laikui bėgant ir vaikui augant ši energija yra nukreipiama į santykius su kitais (objektų santykių teorija), tačiau šis procesas gali būti sutrikdytas. Pasak Freudo, yra du būdai, kaip tai gali nutikti: pirmas – kai vaiko pirmieji globėjai yra nepatikimi meilės šaltiniai. Tėvai demonstruoja „nepastovų ir nenuoseklų dėmesį (vieną akimirką viliojantį, kitą menkinantį), todėl tokie vaikai „nustoja“ pasitikėti kitais ir investuoti į kitus kaip meilės objektus” (Ike, 2023, p.12). Šie vaikai nepasitiki nenusipėjamumu ir nerizikuoja būti atstumti. Antra Freudo išskirta narcisizmo raidos priežastis, tėvai pervertina arba per daug giria savo vaiką, dėl ko vaikas susiformuoja grandiozinį savęs vaizdą. Anot Freudo, narcisizmo bruožai atsiranda tiek dėl tėvų pervertinimo, tiek dėl tėvų atstūmimo (Ike, 2023). Kiti teoretikai, tokie kaip pavyzdžiui, Havelockas Ellisas, kuris pirmasis apibūdino narcisizmą kaip klinikinę būklę, stiprų susitelkimą į savo kūną ir seksualumą be išorinio stimulo dar žinomą kaip autoerotizmą. Vėliau skirtingi psichoanalitikai sukūrė narcisizmo, kaip asmenybės bruožo, sąvoką „savimeilės ir tuštybės, kuri nėra vien seksualinė ir nėra ribojama tik ligos sferos, bet yra tipiškas žmogaus augimo aspektas” (Yakeley, 2018, p. 306). Narcisistinio asmenybės tipo sąvokas išvystė vėlesni psichoanalitikai, tokie kaip „Karlo Reicho falinis–narcisistinis charakteris, Karen Horney agresyvus–ekspansyvus, perfekcionistinis ir arogantiškas–kerštingas skirstymas, bei Donaldo Winnicotto autentiško ir klaidingo savęs koncepcijos” (Yakeley, 2018, p. 305). Iš pradžių narcizas buvo vertinamas labiau kaip asmenybės bruožas (egocentriškas), tačiau laikui bėgant dėmesys labiau kryo į netinkamai naudojamas gynybos strategijas ir reguliavimo deficitą, su kuriuo susiduria žmonės, turintys

narcisistinių bruožą (Somma, 2024). Narcisizmo supratimas keitėsi nuo ankstyvųjų teorijų, kuriose narcisizmas buvo matomas kaip asmenybės dalis, iki į gilesnį ir išsamesnį asmenybės sturikimo supratimą.

Skirtingos teorijos teigia, kad viena iš priežasčių, kodėl žmonės išsiugdo narcisistinius bruožus yra tėvų globos stoka arba per didelė tėvų kontrolė. „Deficito modelis“ teigia, kad patologinis narcisizmas atsiranda vaikystėje dėl to, kad tėvai nesugeba empatiškai reaguoti į savo vaiką. Ankstyvos vaikystės patirtys su šaltais, abejingais ar agresyviais tėvais skatina vaiką pradėti matyti save kaip ypatingą ir pranašesnį už kitus. Šis pranašumo jausmas veikia kaip gynybos mechanizmas, virsta pataloginiu grandioziniu savęs vaizdu, kuris saugo vaiką nuo tuštybės ir emocinio skausmo. Kitaip tariant, „grandiozinio savęs“ ir „idealizuoto tėviško įvaizdžio“ normali integracija neįvyksta, o grandiozinė visagalybė atsiranda kaip gynyba nuo savęs fragmentacijos. Pasak Kernbergo objektų santykių teorijos, agresija ir konfliktas yra didelė narcisizmo išsivystymo dalis. Žmonės, turintys narcisizmą, patiria stiprius nesąmoningus pykčio, agresijos kitų atžvilgiu jausmus dėl pavydo jiems (Yakeley, 2018). Žvelgiant konkrečiai į jaunos suaugusius, pastebėta, kad perteklinis tėvų kontroliavimas yra vienas iš veiksnių, skatinančių narcisistinių bruožų vystymąsi šioje amžiaus grupėje. Tai yra pernelyg didelė kontrolė, jauno asmens gyvenimo mikrovaldymas. Toks perdėtas įsitraukimas, kaip pvz. kartu eiti į darbo pokalbius, slopina jauno suaugusiojo savarankiškumo vystymąsi, kas yra labai svarbu šiame gyvenimo tarpsnyje. „Tai dažnai minima žiniasklaidoje kaip priežastis, dėl kurios universiteto studentai tampa labiau priklausomi ir mažiau funkciškai savarankiški“ (Winner, 2018, 3 pastraipa). Tyrimai atskleidė, kad ši tėvų kontrolė skatina padidėjusius nerimo ir depresijos simptomus, mažesnę gyvenimo pasitenkinimą, prastesnius įveikos įgūdžius. Tokio stiliaus auklėjimas skatina jaunos asmenis nuolat siekti patarimų ir grįžtamojo ryšio iš kitų, kad jie galėtų išlaikyti teigiamą savęs įvaizdį (van Schie, 2021). Tėvų auklėjimas ir tėvų per didelis įsitraukimas į jaunų suaugusiųjų gyvenimą gali paveikti narcisistinių bruožų vystymąsi.

Kaip jau trumpai buvo minėta anksčiau, narcisizmas laikomas heterogenišku, todėl egzistuoja spektre, kuris dažnai skirstomas į du tipus, grandiozinį narcisizmą ir pažeidžiamą narcisizmą. Nors šios dvi dimensijos nėra vienintelės, jos dažniausiai naudojamos ar minimos aptariant narcisizmą (Ike, 2023). Grandiozinis narcisizmas (angl. narcissistic grandiosity) yra apibūdinamas kaip „disfunkcinis savęs vaizdo pervertinimas, išnaudotojiškas, ekshibicionistinis elgesys, pasinėrimas į

idealizuojančias fantazijas ir kitų neadaptivių savęs aukštinimo būdų naudojimas” (Puronienė, 2021, p.16 ; Levy, 2012). Grandiozinis elgesys, tai fasadas, maskuojantis vidines abejones ir nesaugumą, todėl asmenys, turintys ryškesnių grandiozinio narcisizmo bruožų, patiria pyktį ir yra mažiau autentiški, nes jie slepia savo tikrąjį savasties išgyvenimą (Sprio, 2024; Krizan, 2018). Antrasis narcisizmo tipas yra pažeidžiamasis narcisizmas. Pažeidžiamajam narcisizmui (angl. narcissistic vulnerability) yra būdingi kai kurie bendri bruožai su grandioziniu narcisizmu, tokie kaip išpūstas pranašumo jausmas, didesnis teisės ir svarbos sau jausmas, dėmesio ir pripažinimo poreikis. „Bendras psichologinis pagrindas: jausmas, kad pats ir savo poreikiai yra ypatingi bei svarbesni už kitų“ (Krizan, 2018, p.6). Pažeidžiamasis narcisizmas taip pat turi išskirtinių savybių, tokių kaip disfunkcinis savęs žeminimas, jautrumas atmetimui, depresyvios ir gėdos emocijos, emocinis nestabilumas, socialinis uždumas, padidėjęs jautrumas, trapi savęs samprata ir kt. (Wilson, 2023; Sprio, 2024; Puronienė, 2021). Yra matomas stiprus noras būti patvirtintam ir žaviam, todėl dažniau šie žmonės jaučia menkavertiškumą ir neadekvatumą, kas sukelia stiprią atmetimo baimę ir abejones savimi (Bonfá-Araujo, 2024). Asmenys su pažeidžiamuoju narcisizmu taip pat turi grandiozinių fantazijų, kurios, kaip ir grandioziniame narcisizme, yra išreikštos, tačiau labiau slepiamos. Šie žmonės yra itin jautrūs kritikai ir atstūmimui, nuolat nerimauja dėl asmeninių poreikių ir norų išsipildymo (Levy, 2012). Todėl asmenys su pažeidžiamojo narcisizmo bruožais dažniau linkę į pasyviai agresyvų elgesį ir „linkę gailėtis savęs, kad sulauktų užuojautos ir paramos iš kitų“ (Bonfá-Araujo, 2024, p.2). Pažeidžiamasis narcisizmas yra unikalus tuo, kad susijęs su įvairiais vidiniais psichologiniais sunkumais, tokiais kaip asmeninis distresas, somatizacija, depresija ir nerimas (Preston). Nors grandiozinis ir pažeidžiamasis narcisizmas dalijasi kai kuriomis charakteristikomis, jie yra pakankamai skirtingi, kad būtų laikomi atskiromis narcizmo formomis.

Ankstesniuose tyrimuose buvo pastebėtas ryšys tarp narcisizmo ir pasikartojančių suicidiškumo bandymų, kurie dažnai pasibaigia mirtimi tarp skirtingų amžiaus grupių. Narcisistinis asmenybės sutrikimas ir patologinis narcisizmas empiriškai ir kliniškai laikomi reikšmingais veiksniais, didinančiais savižalos, savižudiško elgesio ir minčių riziką įvairiose amžiaus grupėse, nuo paauglių iki suaugusiųjų ir senyvo amžiaus. Be to, narcisistinis asmenybės sutrikimas laikomas veiksnium, kuris greičiausiai didina savižudybės įvykdymo tikimybę, ir savižudybės bandymų mirtingumą (Jaksic, 2015; Giner, 2013). Ego pažeidžiamumas ir emocijų disreguliacija yra vienos iš priežasčių kodėl asmenys su pataloginiu narcisizmu patiria mintis apie savižudybę ir savižalą. Kai

asmuo patiria labai intensyvias emocijas tokias kaip gėda, bejėgiškumas, pyktis, mintys apie savižudybę ar savižalą veikia lyg apsauginės priemonės, kurios padeda atkurti asmens savigarbą (Williams, 2021; Dawood, 2018). Taip pat “pagal Kognityvinio disonanso teoriją, narcisistų nepatenkinti troškimai būti žavėjimosi objektu gali padidinti jų pažeidžiamumą depresijai, ypač jei jie susiduria su emocijų reguliavimo sunkumais. Šis emocinis disbalansas gali padaryti juos labiau linkusius į savižudiškas mintis” (Li, 2024, p.5). Žmonėms, turintiems narcisistinių bruožų, mentalizacija, metakognityvinė kontrolė ir „savo bei kitų ketinimų atpažinimas nėra pakankamai išvystyti“, todėl jie gali pasitelkdamis suicidiškas mintis mėginti sumažinti gėdos ir pažeminimo jausmus. Šios mintys nebūtinai veda prie mirties, bet yra naudojamos siekiant atgauti kontrolę (Ponzoni, 2021, p.469) Taip pat šie žmonės dažniau neigia tikrąją mirties tikimybę, jie iki galo nesupranta ir nepriima savo savižudiškų minčių, elgesio ir saviDestruktyvaus elgesio pasekmių (Ponzoni, 2021). Taigi, narcisizmas gali būti siejamas su savižudybe ir savižala.

Žiūrint į ryšius tarp narcisizmo ir suicidiškumo iš grandiozinio ir pažeidžiamojo narcisizmo perspektyvų galima matyti, kad pažeidžiamasis narcisizmas yra stipriau susijęs su pakartotinėmis savižudybės idėjomis, nei grandiozinis narcisizmas, kuris turi dvejetainį santykį su suicidiškumu ir savižala. Priklausomai nuo konteksto ir ketinimų, grandiozinis narcisizmas gali veikti kaip potencialus buferis arba rizikos veiksnys (Ponzoni, 2021; Williams, 2021). Perdėtas pranašumo jausmas ir išorinio patvirtinimo siekis gali mažinti savęs žalojimo riziką, nes neigiamas savęs vaizdas yra nukreipiamas į išorę. (Ike, 2023; Sprio, 2024). Grandiozinės fantazijos taip pat gali veikti kaip apsauginiai mechanizmai, tokie kaip visagalybė, neigimas, kurie apsaugo asmenį nuo sunkumų ir emocijų, tokių kaip gėda (Williams, 2021). Tačiau didžiulis noras išlaikyti aukštą savivertės lygį ir sunkumai reguliuojant emocijas, kai kyla grėsmė asmens ego, gali paskatinti savižudybę (Velotti, 2024). Patirdamas demaskavimo ar stebėjimo jausmą, narciziškas asmuo gali išgyventi stiprų pažeminimą. Kadangi buvimas matomam glaudžiai susijęs su savasties išlaikymu, netikrosios savasties atskleidimas gali sukelti nepakeliamus jausmus, o savižudybė imama suvokti kaip būdas nuo jų pabėgti (Gabbard, 2022). Nors grandiozinis narcisizmas gali padidinti savižudybės riziką jis dažniau veikia kaip apsauginis veiksnys.

Tarp pažeidžiamo narcisizmo, suicidiškumo ir savęs žalojimo egzistuoja stiprus ryšys. Viena iš ryškiausių pažeidžiamo narcisizmo savybių yra sunkumai, susiję su savęs ir emocijų reguliavimu,

ypač reaguojant į nesėkmę ar dėmesio, pripažinimo stoką iš kitų žmonių (Preston, 2024). Kaip rodo ankstesni tyrimai, yra teigiama koreliacija tarp narcisistinio pažeidžiamumo ir visų emocijų disreguliacijos dimensijų, kas gali būti laikoma pilnai mediacinių veiksnių, didinančių tikimybę, kad žmogus, linkęs į pažeidžiamo tipo narcisizmą, turės suicidinių minčių ir jausmų (Ponzoni, 2021; Preston, 2024). Asmenys, turintys pažeidžiamą narcisizmą, taip pat yra ypač jautrūs išoriniam vertinimui, todėl labiau linkę patirti savęs fragmentaciją (Ponzoni, 2021). Jaksic (2015) pabrėžia, kad polinkis į savireguliacijos ir emocijų reguliacijos sutrikimus, apimančius tuštumos jausmą, žemą savivertę, pyktį, pavydą, socialinį vengimą, kartu su nepatenkintais pripažinimo ir žavėjimosi poreikiais, didina savižudybės minčių ir jausmų tikimybę. Taigi, „savižudybės mintys asmenims su narcisistiniu pažeidžiamumu labiau priklauso nuo sunkumų reguliuojant neigiamas emocijas, o ne nuo pačių neigiamų emocijų buvimo“ (Ponzoni, 2021, p.470). Be to, kai asmuo jaučiasi bejėgis dėl savo gebėjimo valdyti emocijas, nes trūksta tinkamų įveikos įgūdžių, tai taip pat gali padidinti suicidinių minčių tikimybę (Ponzoni, 2021). Pažeidžiamas narcisizmas yra glaudžiau susijęs su didesne savižudybės rizika, dėl sunkumų reguluojant savo emocijas.

Pažeidžiamas narcisizmas yra stipriau susijęs su gėdos samprata ir bendra tikimybe, kad asmuo gali nusižudyti (Jaksic, 2015). Pažeidžiamo narcisizmo bruožai apibūdinami kaip „persmelkti gėdos“, nes šie žmonės yra itin jautrūs kitų vertinimui ir bijo neigiamo vertinimo (Yakeley, 2018). Žmonės su pažeidžiamu narcisizmu yra linkę būti ypatingai jautrūs, slopinti neigiamas emocijas bei gėdos patirtį. (Jaksic, 2015; Velotti, 2024). Ankstesni tyrimai rodo, kad gėda didina individo agresyvumą ar priešiškas reakcijas sau ir kitiems (Velotti, 2024). Tai vyksta todėl, kad asmenys su pažeidžiamo narcisizmo bruožais pernelyg ieško pozityvaus savęs pateikimo, siekdami atkurti savigarbą. Kai kuriais atvejais ši savęs pateikimo paieška gali veikti kaip apsauginis veiksnys, tačiau ji taip pat gali turėti neigiamą poveikį. Kai idealus narcisistinis savęs pateikimas yra sutrikdomas ir jie patiria neigiamą neasmeninį grįžtamąjį ryšį, agresija, pyktis ir gėda gali būti nukreipti į save, todėl žmogus patiria suicidinę krizę, padaugėja minčių apie mirtį. Suicidiškumas tampa bėgimu nuo skausmingos gėdos ir nepakeliamos kančios, kurią jaučia asmuo (Velotti, 2024; Ponzoni, 2021). Yra keletas gėdos tipų, kuriuos žmonės patiria, tačiau tyrimai rodo, kad būtent charakterio ir kūno gėda dažniausiai veikia stipriausiai (Jaksic, 2015). Ambulatoriniai pacientai, turintys didesnę pažeidžiamą narcisizmą, gali jausti didesnę gėdą dėl savo charakterio ypatybių ir išvaizdos reaguodami į iššūkius gyvenime ir suvokiamas nesėkmės (Jaksic, 2015). Galima teigti, kad gėda labai stipriai veikia

pažeidžiamą narcisizmą ir vaidina esminį vaidmenį didinant savižudybės ar savęs žalojimo tikimybę, nes intensyvina nepakankamumo, neapykantos sau jausmus ir grandiozinio „aš“ sumažėjimą.

1.2 Psichopatijos samprata ir teoriniai modeliai

Psichopatija, tai komplikotas sutrikimas, kuriam būdingas manipuliatyvus, asocialus elgesys, sutrikdytas empatijos ir gailesčio jausmas kitiems žmonėms, jaudulio ieškantis elgesys, impulsyvumas, paviršutiniškas žavesys ir nesugebėjimas jausti kaltę (Klipfel, 2018; Bonfá-Araujo, 2024, Anestis, 2018). Nusikalstamas elgesys taip pat yra dažnai matomas kaip didelė psichopatijos bruožų dalis, tačiau vis dar kyla debatų ar tai tikrai yra esminis psichopatijos elementas (Anestis, 2018). Kadangi psichopatiniai bruožai nebūtinai reiškia nusikalstamą elgesį — jų turintys asmenys gali funkcionuoti bendrojoje populiacijoje. Tačiau šie bruožai gali pasireikšti socialiai neadaptiviu ir etiškai problemišku elgesiu, pavyzdžiui, neturėjimas gyvenimo plano, paviršutiniai seksualiniai santykiai, kitų apgaudinėjimas, nuoširdumo stoka, patologinis egocentiškumas (Sanz-García, 2021). Psichopatiniai bruožai gali būti pastebimi jau paauglystėje. Tyrimai rodo, kad iki 12,4 % paauglių gali turėti stipriau išreikštus psichopatinis bruožus bei ryškesnę tarpasmeninę manipuliaciją. Tam tikrais aspektais jų funkcionavimas primena psichopatiniais bruožais pasižyminčių kalinių ar studentų grupes. Kaip suaugusieji šie paaugliai turi labiau išreikštus psichopatijos bruožus. Tačiau kadangi psichopatija nėra laikoma visiškai stabiliu ar nekintančiu reiškiniu, laikui bėgant psichopatijos bruožai, kurie buvo stipriau išreikšti paauglystėje, gali sumažėti dėl brandos ir socializacijos procesų, kas yra būdinga visiems paaugliams (Gabbard, 2022; Boduszek, 2021). Psichopatus galima apibūdinti kaip išoriškai normalius, žavius ir savimi pasitikinčius, tačiau emociškai paviršutiniškus ir antisocialius žmones. Šie žmonės gali būti drąsesni, mažiau nerimastingi (Benning, 2018). Psichopatomams būdingas gilus emocinės reakcijos trūkumas — tarsi emocinis „spalvų neskyrimas“, kai žmogus gali imituoti emocijas, bet jų autentiškai neišgyvena ir nesupranta kitų jausmų. Vėliau ši idėja buvo patikslinta pabrėžiant, kad esminis deficitas gali būti ne bendra emocijų stoka, o specifinis baimės atsako silpnumas: asmenys, turintys tokį žemą baimės temperamentą, natūraliai mažiau išsiugdo nerimą ir vengimą bausmės, o tai, ar jie taps antisocialūs, ar socialiai prisitaikę, labai priklauso nuo ankstyvųjų patirčių ir auklėjimo (Davis, 2023). Skirtingai nei narcisizmas, asmenys, turintys psichopatinis bruožų, mažiau trokšta užmegzti ryšį su kitais. Tačiau kaip ir narcisitams jiems paprastai sunkiau sukurti gilius ir prasmingus santykius (Hollebeek, 2022). Ankstesni tyrimai rodo,

kad psichopatija gali turėti neurobiologinę kilmę (De Brito, 2021). Taigi, psichopatija yra sudėtingas ir problematiškas asmenybės sutrikimas, kuris pasižymi aukščiau išvardintais aspektais ir veikia socialinį elgesį bei tarpasmeninius santykius.

Pirminė psichopatija pasižymi tarpasmeninių ir afektinių savybių stoka, pavyzdžiui, gailesčio nebuvimu, beširdiškumu, egocentriškumu ir manipuliatyvumu. Asmenys, turintys pirminės psichopatijos bruožų, dažniau būna emociškai atsiriboję, paviršutiniški, grandioziški, bebaimiai, šaltakraujiški ir pasižymi menkesne empatija. Ankstesnė literatūra pirminę psichopatiją siejo su sumažėjusiu neigiamu emocionalumu, menkesniu baimės, nerimo ir streso jautrumu, taip pat socialiniu dominavimu (Anestis, 2016; Fadoir, 2019; Shagufta, 2019). Antrinė psichopatija labiau siejama su impulsyvumu, agresija, apgaulingumu, manipuliatyvumu, antisocialiu bei deviantiniu gyvenimo būdu. Šiuos bruožus turintys asmenys dažniau patiria sunkumų siekdami ilgalaikių tikslų ir dažniau įsitraukia į nusikalstamą elgesį. Manoma, kad antrinės psichopatijos bruožai dažniau formuojasi dėl aplinkos veiksnių, tokių kaip vaikystės prievarta ar trauminės patirtys. Ši forma taip pat siejama su didesniu neigiamu emocionalumu, pavyzdžiui, nerimu, depresyvumu, antagonizmu, agresija ir piktnaudžiavimu medžiagomis (Shagufta, 2019; Pennington, 2015; Bonfá-Araujo, 2024; Anestis, 2018). Klinikinių imčių tyrimai rodo, kad žema savikontrolė dažniau siejama su antrine nei su pirmine psichopatija, tačiau neklinikinėse imtyse menka savikontrolė nustatyta abiem psichopatijos tipams. Tai leidžia manyti, kad savikontrolės raiška psichopatijos kontekste gali skirtis priklausomai nuo tiriamos populiacijos pobūdžio (Poythress ir Hall, 2011; Prado, Treeby ir Crowe, 2015; Laskey, 2018).

Antrinė psichopatija yra glaudžiai susijusi su emocijų disreguliacija, impulsyviu elgesiu ir polinkiu į savižudybę, todėl laikoma reikšmingu savižudybės rizikos veiksniu (Campbell, 2018). Tokios savybės kaip sutrikusi savikontrolė, impulsyvumas, antisocialus elgesys, emocinis nestabilumas ir įvairiapusiškas kriminalinis elgesys yra siejamos su padidėjusia savižudiškų minčių bei bandymų rizika (Fadoir, 2019; Halty, 2023; Shagufta, 2019). Antrinei psichopatijai būdingi labiau išreikšti ir prasčiau reguliuojami emociniai procesai bei aukštesni vidinės psichopatologijos lygiai (Anestis, 2016). Dėl emocinės disreguliacijos tokie asmenys gali dažniau įsitraukti į įvairias nereguliuoto elgesio formas, pavyzdžiui, piktnaudžiavimą medžiagomis, rizikingą seksualinį elgesį ar nesavižudišką savęs žalojimą. Nustatyta, kad emocinę disreguliaciją patiriantys asmenys savęs

žalojimą gali naudoti kaip būdą sumažinti intensyvias emocijas, nukreipti dėmesį, nubausti save arba parodyti aplinkiniams, kad jiems reikia pagalbos (Fadoir, 2019). Vis dėlto toks elgesys dažniausiai suteikia tik trumpalaikį palengvėjimą ir ilgainiui gali didinti savižudybės riziką. Emocinis nestabilumas ir save naikinantis elgesys, būdingas asmenims su antrinės psichopatijos bruožais, sudaro pavojingą ciklą, kuris žymiai padidina savižudybės bandymų tikimybę, ypač didelės rizikos populiacijose.

Antrinė psichopatija yra glaudžiai susijusi tiek su suicidinio noro, tiek su galimybės įvykdyti mirtiną savęs žalojimą išsivystymu. Nors tyrimai rodo, kad tiek pirminė, tiek antrinė psichopatija gali būti susijusi su didesne savižudybės rizika, tik antrinė psichopatija pasižymi bruožais, susijusiais ir su suicidiniu noru, ir su galimybe (Halt, 2023). Remiantis tarpasmenine savižudybės teorija, savižudybės įvykdymui reikia dviejų dalykų: pirmasis – noras mirti, kuris kyla iš jausmo, kad esi našta kitiems ir nepritampi prie kitų. Antrasis veiksnys – gebėjimas įvykdyti patį savižalos veiksmą, žmogus turi priprasti prie baimės ir skausmo, kuris siejasi su savęs žalojimu (Ike, 2023). Antrinės psichopatijos atveju tokie bruožai kaip impulsyvumas ir emocinė disreguliacija dažniau sukelia stipresnius izoliacijos, nepritapimo jausmą, kas lemia didesnę savižudiškų minčių, jausmų, savęs žalojimo ir fizinės agresijos tikimybę. Tačiau tokie bruožai kaip nuobodulys ar ilgalaikio planavimo stoka gali užkirsti kelią galimybei įvykdyti mirtiną savižudybės bandymą (Anestis, 2016). Todėl emocinis pažeidžiamumas, kartu su impulsyviais bruožais antrinėje psichopatijoje, ne tik skatina savižudiškas mintis, bet ir didina galimybę jas įgyvendinti, todėl tai yra ypač svarbus savižudybės rizikos prognozuotojas.

Antrinė psichopatija gali būti susijusi ir su kitais sutrikimais. Pastebėta, kad asmenys su antrine psichopatija dažniau pasižymi aukštesniais nerimo bruožais nei tie, kurie turi pirminės psichopatijos bruožų. Be to, aleksitimija, ribinis asmenybės sutrikimas, depresija taip pat buvo susieti su antrine psichopatija (Swogger). Ankstesnė literatūra parodė, kad didelis depresijos lygis kartu su antrine psichopatija lėmė didesnę suicidinių minčių kiekį. „Didelis somatinio sužadinimo lygis, kartu su antrinei psichopatijai būdingais elgesio trūkumais, prisideda prie savižudiško noro pasireiškimo“ (Pennington, 2015, p. 293; Zheng, 2023). Asmenys, turintys ryškesnių antrinės psichopatijos bruožų, dažniau patiria didesnę nerimo lygį, o pirminė psichopatija paprastai siejama su mažesniu

nerimastingumu.(Laskey, 2018). Antrinė psichopatija gali būti susijusi su kitais psichologiniais sutrikimais, o jų kombinacija padidina suicidinių ketinimų ar bendro savęs žalojimo tikimybę.

Pirminė psichopatija neturi tokio stipraus ryšio su suicidinėmis mintimis, savižudybės planais ar bandymais nusižudyti. Nors bendrai paėmus tiek pirminė, tiek antrinė psichopatija tam tikru mastu didina tikimybę, kad asmuo gali pakenkti sau ar net bandyti nusižudyti dėl tokių veiksnių kaip didesnė skausmo tolerancija, mirties baimės stoka, visgi asmenys su pirminės psichopatijos bruožais, palyginti su antrine psichopatija, retai pereina nuo suicidinių minčių prie veiksmų, kurie gali lemti žmogaus mirtį (Halt, 2023; Fadoir, 2019; Anestis, 2016). Taip pat nors polinkis į savižudybę labiau pastebimas antriniame tipe, keletas tyrimų parodė, kad paauglių tarpe pirmasis tipas taip pat gali padidinti savižudybės tikimybę (Bonfá-Araujo, 2024; Swogger, 2009). Pirminės psichopatijos bruožai tokie kaip egocentiškumas, kaltės stoka, didesnis savanaudiškumas ir kt., gali veikti kaip apsauginis veiksnys nuo suicidinių minčių (Shagufta, 2019; Halt, 2023). Didesnis grandioziškumo lygis tarp šių bruožų gali apsaugoti asmenis nuo noro žaloti save (Shagufta, 2019). Be to, dauguma tyrimų parodė, kad pirminė psichopatija nėra stipriai susijusi arba visiškai neturi jokio ryšio su emocine disreguliacija, kuri yra viena stipriausių veiksnių, skatinančių žmones, turinčius psichopatinį bruožą žaloti. Pirminės psichopatijos savybės ir bruožai gali veikti kaip apsauga nuo polinkio žaloti, galvoti ar elgtis taip, kad tai galėtų baigtis mirtimi, nors kai kurie ankstesni tyrimai rodo, kad visgi gali egzistuoti tam tikra rizika, ypač tarp jaunų suaugusiųjų.

1.3 Triarchinis psichopatijos modelis ir jo sąsajos su nesavižudiška savižala ir savižudybe

Gana neseniai buvo pasiūlytas triarchinis psichopatijos modelis. Šiame modelyje psichopatija yra išskiriama į tris kategorijas: drąsumą (angl. boldness), žiaurumą (angl. meanness) ir neslopinimą (angl. disinhibition). Drąsumo bruožui būdingas bebaimiškumo jausmas, socialinis pasitikėjimas, polinkis rizikuoti ir emocinis atsparumas. Drąsumas kaip bruožas dažniausiai neturi neigiamo poveikio arba gali veikti kaip apsauginis veiksnys nuo vidinės psichopatijos ir savižudybės troškimo, nes šis bruožas leidžia asmeniui „išlikti ramiam esant spaudimui, siekti naujų galimybių ir užtikrintai bendrauti su kitais“ (Anestis, 2018; Katrina, p.). Taip tarsi saugodamas žmogų nuo beviltiškumo ir bendro distreso jausmo. Nors drąsumo bruožas gali saugoti nuo savižudybės troškimo, jis taip pat gali padidinti gebėjimą įvykdyti savižudybę, nes žmogus yra drąsesnis ir atkaklesnis gali priimti sprendimus, kurie sukelia pavojų pilnai neapgalvojant savo veiksmų (Anestis, 2018). Ankstesnė

literatūra parodė, kad psichopatiniais bruožais pasižymintys žmonės gali turėti didesnę fizinio skausmo toleranciją, o drąsumas ir žiaurumas ypač stipriai siejami su didesne nocicepcinio skausmo tolerancija. Didelė skausmo tolerancija dažnai prisideda prie smurtingo ir antisocialaus elgesio (Alshukri, 2025). Kaip jau buvo minėta gebėjimas įvykdyti savižudybę gali vystytis didėjant skausmo tolerancijai. Todėl didesnė skausmo tolerancija, kuri susijusi su drąsos ir žiaurumo bruožais, gali didinti riziką žaloti save ar net bandyti nusižudyti. Neslopinimo bruožas apibrėžiamas tokiais savybėmis kaip prasta emocijų reguliacija, priešiškus, savikontrolės stoka. Asmenys, turintys šiuos bruožus, sunkiai efektyviai reguliuoja emocijas ir elgesį. Jauniems suaugusiems neslopinimas stipriai susijęs su nesugebėjimu valdyti savižudiškų troškimų bei savęs žalojimu, nes šiems bruožams būdingas neigiamas emocionalumas ir impulsyvumas (Katrina A. Rufino; Anestis, 2018). Žiaurumas koreliuoja su antisocialiu elgesiu, jo pagrindinės savybės yra manipuliatyvumas, žema empatija, sprogstamas elgesys ir beširdiškumas. Žmonės, pasižymintys žiaurumo bruožais, dažniau turi didesnę skausmo toleranciją ir sumažintą emocinį atsaką. Yra matomas ribotas ryšys tarp žiaurumo bruožo ir savižudybės noro ar galimybių (Alshukri, 2025; Anestis, 2018). Taigi, kaip aptarta aukščiau, psichopatijos neslopinimo bruožas yra glaudžiausiai susijęs su savižudybės ketinimais, įsipareigojimais ir savęs žalojimu, o žiaurumas ir drąsumas kai kuriais atvejais gali būti susiję su savižudybe, tačiau dažniau šie bruožai tik silpnai siejasi su didesne savižudybės rizika arba netgi gali veikti kaip apsauginis veiksnys.

Tamsiosios triados bruožai gali būti geriau suprantami analizuojant jų sąsajas su ankstyvomis nepalankiomis patirtimis. Neslopinimas yra susijęs su vaikystės prievarta, menkesne tėvų šiluma, sunkumais atpažįstant ir valdant emocijas bei reaktyvia agresija. Tai rodo, kad ankstyvos trauminės patirtys gali prisidėti prie stipresnio emocinio reaktyvumo ir impulsyvių agresyvių reakcijų. Žiaurumas glaudžiai susijęs su nepriežiūra, silpnesniu emociniu sąmoningumu ir emociniu šaltumu, tačiau ne taip aiškiai su impulsyvia agresija. Tuo tarpu drąsumas (boldness) laikomas adaptyviausia dimensija, nes jis tik silpnai siejosi su netinkamu elgesiu vaikystėje ir buvo susijęs su geresne emocijų reguliacija, didesniu emociniu sąmoningumu bei mažesniu agresyvumu (Greitemeyer, 2021). Tamsiosios triados teorija taip pat gali būti aiškinama remiantis gyvenimo istorijos teorija, kuri teigia, kad žmonės skirtingai paskirsto savo išteklius tarp išgyvenimo ir reprodukcijos. Šie skirtumai pasireiškia kaip asmenybės bruožai, kuriuos formuoja ankstyvos aplinkos sąlygos. Pagal šią teoriją bruožai grupuojasi ne atsitiktinai, bet kaip prisitaikymas prie vaikystės aplinkos. Lėta gyvenimo

strategija siejama su saugiu prieraišumu, palaikančiais santykiais ir ilgalaikiu planavimu, o Tamsiosios triados bruožai, ypač psichopatija ir kiek mažiau makiavelizmas, labiau siejami su greita gyvenimo strategija, kuriai būdinga silpnesnė savikontrolė, orientacija į trumpalaikę naudą, savanaudiškumas ir antisocialios tendencijos (Ike, 2023). Taigi, galima teigti, kad vaikystės patirtys reikšmingai prisideda prie to, kokio pobūdžio ir intensyvumo psichologiniai bruožai išsivysto suaugus.

1.4 Sąsajos tarp psichopatijos ir narcisizmo konstrukto

Nors narcisizmas ir psichopatija yra du skirtingi sutrikimai, jie turi tam tikrų panašumų, pavyzdžiui, grandioziškumą. Asmenys, turintys narcisistinių ir psichopatinių bruožų, turi padidintą, išaukštintą nuomonę apie savo gebėjimus ir pasiekimus (Klipfel, 2018). Taip pat narcisizmas ir psichopatija dalijasi tokiais bruožais kaip antagonizmas, į save sutelktas interesus, manipuliatyvumas ir beširdiškumas. Manipuliatyvumo, išnaudojimo ir beširdiškumo bruožai yra labiausiai bendri tarp narcisizmo ir psichopatijos (Weiss, 2021). Kalbant apie psichopatiją, grandiozinis narcisizmas joje yra stipriausiai išreikštas, ypač per bruožus, susijusius su į save orientuotu antagonizmu. Visi grandiozinio narcisizmo aspektai ir kai kurie pažeidžiamo narcisizmo bruožai taip pat gali būti randami psichopatijoje. Šie bruožai atspindi dvi skirtingas puses: savęs stiprinimo bruožus, kurie labiau susiję su grandioziniu narcisizmu (teisiškumas, grandioziškumas, nenuolankumas) ir tarpasmeninį šaltumą, kuris labiau atspindi antagonistiškus elementus, būdingus psichopatijai (empatijos stoka, išnaudojimas) (Weiss, 2021). Taip pat vienas iš būdų, kaip psichopatija persidengia su grandioziniu narcisizmu, yra šios savybės: “(a) glotnus, užtikrintas ir pernelyg pasitikintis tarpasmeninis stilius; (b) pranašumo jausmas ir perdėtas savo gebėjimų vertinimas; (c) nuolatinis domėjimasis statusu ir noras gauti ypatingų naudų ar išimčių; (d) santykių vertinimas tik tiek, kiek jie sustiprina patį save” (Weiss, 2021, p.16). Tarpasmeninė manipuliacija ir asmeninės naudos siekimas yra tai, kas taip pat bendra pažeidžiamam narcisizmui ir antrajam psichopatijos faktoriui, “tačiau pagrindinės priežastys skiriasi: pažeidžiamas narcisizmas kyla iš nesaugumo ir poreikio išoriniam patvirtinimui, o II faktoriaus psichopatija dažniausiai atspindi parazitinį gyvenimo būdą ir prastą elgesio kontrolę tarpasmeninės manipuliacijos atžvilgiu” (Bonfá-Araujo, 2024, p.2). Kuo sunkesnis narcisistinio asmenybės sutrikimo lygis, tuo labiau asmuo demonstruoja deficitus tarpasmeniniuose-afektiniuose komponentuose, kurie yra vieni pagrindinių psichopatijos sutrikimo

elementų (Marcoux, 2014). Dauguma bruožų, pastebimų tiek psichopatijoje, tiek narcisizme, buvo siejami su impulsyvumu ir rizikingu elgesiu ne klinikinėje imtyje. Kai kurie autoriai teigia, kad narcisizmas ir psichopatija egzistuoja tame pačiame kontinuumu, tik psichopatija yra sudėtingesnė sutrikimo forma (Kliffel, 2018). Palyginus su asmenimis su narcisistiniais bruožais, kurie labiau linkę ne taip tiesiogiai žeminti kitus ir rodyti priešišumą, agresyvumą (užuot garsiai sakę blogus dalykus, jie gali juos tiesiog galvoti savo mintyse), žmonės su psichopatiniais bruožais, tai daro daug atviriau ir įžūliau (Kliffel, 2018). Taigi nors narcisizmas ir psichopatija yra saviti asmenybės konstruktais, jie taip turi persidengiančiu bruožų.

Psichopatija ir narcisizmas yra priskiriami tai pačiai „Tamsiai triadai“ (angl. Dark Triad) grupei (Wang, 2023). „Tamsioji triada yra žalingų asmenybės bruožų visuma, apibūdinama kaip nenormalus elgesys, patloginės ir amorališkos vertybės. Terminas „tamsioji“ šiame kontekste reiškia tai, kad yra nepageidaujamas asmenybės bruožas, pasižymintis neadaptiviomis tendencijomis“ (Ike, 2023, p.201). „Tamsiosios triados“ grupę sudaro išskirtiniai, tačiau tarpusavyje susiję subklinikiniai asmenybės bruožai, tokie kaip narcisizmas, psichopatija ir makiaveliškumas. Kaip trumpai buvo minėta anksčiau, šie bruožai laikomi neigiamomis asmenybės pusėmis, pavyzdžiui, psichopatijos atveju šis bruožas susijęs su didesne impulsyvumu ir agresijos tikimybe. Asmenybės sutrikimai yra susiję šioje „tamsiosios triados“ koncepcijoje arba tamsiuose asmenybės bruožuose, nes juos vienija pagrindinės charakteristikos: beširdiška manipuliacija, polinkis į savęs išaukštinimą ir normų pažeidimus, apgaulė bei agresyvumas. Tačiau kiekvienas iš šių sutrikimų turi ir savo unikalias subdimensijas, net jei jie turi daug bendrų bruožų. Psichopacijai labiau būdingas jaudulio ieškojimas, egocentriškumas ir antisocialus elgesys. „Machiaveliškumui būdingas išnaudojantis elgesys, beširdiškumas, o narcisizmui – ekshibicionizmas, pranašumo jausmas, dominavimas“ (Gómez-Leal, 2019; Li, 2024, p.2). Makiaveliškumas, pažeidžiamas narcisizmas, grandiozinis narcisizmas ir psichopatija yra toje pačioje antagonizmo kontinuumo pusėje, o jų skirtumas yra išreiškiamo antagonizmo bruožų lygis (Somma, 2024). „Tamsioji šerdis“ – bendras tamsiosios triados bruožų pagrindas – apima tokius bruožus kaip žema savikontrolė, impulsyvumas, agresyvumas ir manipuliatyvumas. Nustatyta, kad ši šerdis prognozuoja didesnę suicidinių minčių tikimybę, kas atitinka teorijas, įrodančias, jog impulsyvumas ir agresyvumas – pagrindiniai tamsiosios šerdies požymiai – yra reikšmingi suicidinių minčių veiksniai (Wang, 2023). Taigi, psichopatija, narcisizmas

ir makiaveliškumas priklauso „tamsiosios triados“ grupei, o jų priskyrimas šiai grupei pagrįstas bendrais bruožais ir neigiamu poveikiu žmogaus asmenybei.

1.5 Nesavižudiška savižala

Nesavižudiška savižala (NS) yra svarbi ir vis plačiau pripažįstama psichikos sveikatos problema. Tai yra tyčinis ir tiesioginis savo kūno audinių žalojimas, neturint suicidalės intencijos. NS skiriasi nuo netiesioginės savižalos, tokios kaip piktnaudžiavimas medžiagomis ar sveikatos nepriežiūra, taip pat nuo kultūriškai priimtinių kūno modifikacijų, pavyzdžiui, tatuiruočių (Schoenleber, 2015). Tyrimai rodo, kad NS yra gana paplitęs reiškinys, ypač tarp paauglių ir jaunų suaugusiųjų, 17,2 % tarp paauglių, 13,4 % tarp jaunų suaugusiųjų ir 5,5 % tarp suaugusių neklinikinėse imtyse (vyresniu nei 25 m.)(Greitemeyer, 2021; Tian, 2025; Kisieliūtė, 2025). Nėra vienos aiškos NS raidos trajektorijos, nes laikui bėgant gali kisti NS funkcijos, metodai, dažnis ir intensyvumas. Nors NS paprastai prasideda paauglystėje ir su amžiumi dažniau mažėja, savižalos tendencijos gali išlikti ir suaugus. NS paplitimas taip pat skiriasi tarp šalių, Europos šalyse siekia maždaug 17,1–38,6 %, o besivystančiose šalyse – 11,5–33,8 %. Kinijoje svyravo nuo 0,06 % iki 22,7 %, o kaimuose nuo 29,2 % (Tian, 2025). Ilgiau užsitęsusi NS gali pasireikšti per dažnesnius savižalos epizodus, didesne metodų įvairove ir gretutinių psichikos sutrikimų išsivystimū. Tyrimai rodo, kad NS gali prasidėti kaip impulsyvus veiksmas, tačiau kartojantis tapti vis labiau automatišku. Kadangi savižala naudojama kaip emocinio distreso mažinimui, asmuo gali pradėti tikėtis ar siekti tokio palengvėjimo, NS gali įgyti į priklausomybę panašių bruožų. Taip pat nepalankios vaikystės patirtys yra susijusios su dažnesniu ir ilgiau trunkančiu savęs žalojimu, nors konkretūs šį ryšį paaiškinantys veiksniai vis dar nėra aiškūs (Tian, 2025). Nors NS vyksta be ketinimo mirti, jis yra stipriai susijęs su vėlesne savižudybės rizika ir įvairiais psichopatologiniais sunkumais, įskaitant depresiją, nerimą, valgymo sunkumus ir ribinio asmenybės sutrikimo patologiją (Tian, 2025; Victor, 2009). Taigi NS yra reikšmingas psichologinių sunkumų, emocinio distreso rodiklis, ir galimas suicidiškumo rizika prognozuotojas.

NS yra vis dažniau suprantamas kaip neadaptivi įveikos strategija, naudojama siekiant valdyti sunkiai pakeliamus vidinius išgyvenimus, o ne vien kaip dėmesio siekimas ar patologinis elgesys. Svarbiausios NS funkcijos skirstomos į dvi plačias kategorijas: intrapersonalines ir interpersonalines. Intrapersonalinės funkcijos yra dažniausios ir apima intensyvių emocijų reguliavimą, tuštumos ar

nejautos jausmo mažinimą, savęs baudimą ir nerimo išreiškimą per fizinį skausmą. Interpersonalinės funkcijos, tokios kaip poveikis kitiems, pagalbos poreikio komunikavimas ar ryšio siekimas, taip pat gali būti svarbios, ypač elgesio pradžioje, tačiau dažniausiai jos yra antrinės (Klonsky, 2009; Klonsky, 2018; Kisieliūtė, 2025). Taip pat pastebėta, kad tyčiniame savęs žalojime gali būti įžvelgiamas mazochistinis komponentas. Mazochistinės tendencijos (t. y. pasirinkimas kentėti) gali pasireikšti per įvairius skausmingus veiksmus (Greitemeyer, 2021). Taigi dažniausiai asmenys naudoja NS sumažinti nerimą ir emocijų reguliavimui, tačiau NS taip pat gali būti susijęs su mazochistinėmis tendencijoms.

Tyrimai rodo, kad NS įveikimas yra labiau tikėtinas tuomet, kai asmuo turi stipresnių priešasčių šį elgesį nutraukti. Svarbūs apsauginiai veiksniai yra socialinė parama, geresni emocijų reguliacijos gebėjimai, didesnis savęs pažinimas, gyvenimo prasmės jautimas, pasitenkinimas gyvenimu, reikšmingi gyvenimo pokyčiai ir siekimas, pozityvus požiūris į profesinę pagalbą. Su atsparumu susiję motyvai, tokie kaip noras sunkumus įveikti pozityvesniais įveikos būdais, noras gerinti santykius, asmeniškai augti ir siekti ilgalaikių tikslų, taip pat prisideda prie sveikimo. Kita vertus, sveikimą gali apsunkinti NS problemos nepripažinimas, paramos stoka ir neigiama šeimos aplinka. Net ir nutraukę NS, asmenys vis dar gali patirti stiprų distresą, mintis apie savęs žalojimą (matant randus). Todėl NS nutraukimas nebūtinai reiškia, kad psichologiniai sunkumai jau yra visiškai įveikti (Chen, 2023). Tuo pačiu stipresnė savikontrolė ir aukštesnė savivertė, panašu, yra susijusios su mažesne tikimybe įsitraukti į NS (Greitemeyer, 2021). Taigi, tiek vidiniai, tiek išoriniai resursai, susiję su socialine parama ir emocijų reguliacija, yra svarbūs siekiant sumažinti ir nutraukti NS.

1.6 Savižudybė

Sąmoningas savo gyvybės nutraukimas vadinamas savižudybe. Kaip jau buvo minėta pagal Thomaso Joinerio tarpasmeninę savižudybės teoriją, savižudybė iškyla dėl veiksmų, tokių kaip nesijautimo priklausančiam grupei, suvokimo, kad esi našta kitiems, ir įgyto gebėjimo atlikti patį veiksmą, susijusį su mirtinu savęs žalojimusi. Pirmieji du veiksniai siejami su suicidinio noro atsiradimu, tačiau vien noro nusižudyti nepakanka. Tam, kad žmogus galėtų įvykdyti savižudybę, jis turi gebėti įveikti natūralią mirties ir skausmo baimę. Žmogus gali nepajėgti nusižudyti, net kai nori mirti. Manoma, kad gebėjimas nusižudyti nėra įgimtas, o formuojasi palaipsniui, pakartotinai

susiduriant su skausmingomis, trauma ar baimę keliančiomis patirtimis. Šios patirtys didina fizinio skausmo toleranciją ir mažina mirties baimę, todėl ilgai savižudiškas veiksmas gali tapti labiau įmanomas. Savižudybės mėginimas apibrėžiamas kaip paties žmogaus inicijuotas veiksmas, siekiantis mirties ir galintis sukelti žalą, tačiau ne visada baigiantis mirtimi (Ike, 2023). Freudo požiūriu, savižudybė yra sąveika tarp Tanato (mirties potraukio), ir Eroto (gyvybės instinkto). Shneidmanas savižudybę siejo su itin stipriu, žmogui nepakeliamu psichologiniu skausmu (ang. psychache). Tuo tarpu pagal Baumeisterio pabėgimo teorijos suicidinis elgesys kyla tuomet, kai žmogus patiria stiprų neatitikimą tarp realybės, savo lūkesčių. Kai tai nutinka žmogus siekia pabėgti nuo savęs, atsitraukti nuo skausmingo savęs suvokimo ir neigiamų išgyvenimų. Šis pabėgimas pasireiškia per kognityvinę dekonstrukciją – žmogaus mąstymas susiaurėja, tampa mažiau reflektyvus ir labiau fragmentuotas. Sumažėja savikontrolė, tampa sunku valdyti skirtingus impulsus. Žmogus staiga gali atsiriboti nuo draugų, šeimos, gali pradėti suvokti save kaip naštą kitiems ir manyti, kad jų egzistavimas apsunkina kitus, pavyzdžiui, šeimą, draugus ar visuomenę. Asmuo, laikantis save našta, gali pradėti manyti, kad jo mirtis kitiems būtų naudingesnė nei jo gyvenimas (Stanfa, 2024). Psichologinis skausmas siejamas su įvairiais psichologiniais reiškiniiais, tokiais kaip dvasingumas, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas, aleksitimija, ir kt. Tyrimai rodo, kad psichologinis skausmas skiriasi nuo platesnių emocinių būsenų, tokių kaip depresija, beviltiškumas ar bendras distresas. Jis apibūdinamas kaip intensyvesnė kančios forma nei bendras emocinis distresas ar depresija, nors šios būsenos gali pasireikšti kartu. Tyrimai taip pat rodo, kad stiprus psichologinis skausmas yra stipresnis savižudybės mėginimų prognozuotojas nei beviltiškumo jausmas. Be to, nustatyta, kad psichologinis skausmas suicidiškumą prognozuoja stipriau nei depresija ar beviltiškumas (Davis, 2023).

1.7 Lyčių skirtumai tarp psichopatinių ir narcisistinių bruožų bei suicidiškumo ir savižalos

Lytis taip pat yra svarbus veiksnys, kalbant apie narcisizmo ir psichopatinius bruožus bei jų įtaką savižudiškumui. Ankstesniuose tyrimuose buvo pastebėta, kad moterys labiau linkusios mėginti žudyti. Tačiau, lyginant su vyrais, moterų bandymai žudyti yra mažiau sėkmingi. Ir atvirkščiai, vyrai rečiau bando žudyti, tačiau jų suicidiniai bandymai dažniau būna sėkmingi (Giner, 2013). Taip pat vyresni vyrai dažniau įvykdo savižudybę – ne tik galvoja ar bando nusižudyti ar bando žalotis. Jie taip pat dažniau palieka atsisveikinimo raštelį, turi neafektinės psichozės diagnozę, prieš savižudybę

vartoja alkoholį ar narkotikus ir renkasi sunkesnius ar mirtinus metodus, tokius kaip šaunamieji ginklai ar pasikorimas (Giner, 2013). Ankstesnis asmens bandymas nusižudyti yra vienas iš stipriausių galimų rizikos veiksnių savižudybei. Baigtų savižudybių ir dėl bandymo nusižudyti į ligoninę patekusių asmenų santykis yra didesnis tarp vyrų nei tarp moterų, ypač tarp 15–24 metų vyrų. Tuo tarpu vyrų didesnė savižudybės bandymo ir jos sėkmės tikimybė išskyla, jei jie susiduria su sveikatos problemomis, priklausomybe nuo alkoholio, narkotikų ar pasižymi narcisistiniais charakterio bruožais. Savižudybę įvykdę asmenys, ypač vyrai, dažniau pasižymėjo mažiau sutrikusia asmenybe ir psichikos sutrikimais nei tie, kurie tik bandė nusižudyti (Giner, 2013). Impulsyvumas moterims, kaip charakterio bruožas, gali būti vienas iš rizikos veiksnių, kuris gali paskatinti jas pabandyti nusižudyti. Taigi, nors moterys yra dažniau linkusios griebtis savižudybės, vyrai yra tie, kurie dažniau jas įvykdys.

Kalbant apie skirtumus tarp vyrų ir moterų bei tai, kaip psichopatija ar narcisizmas pasireiškia skirtingose lytys, ankstesnė literatūra rodo, kad nors psichopatijos bruožai gali pasireikšti tiek moterims, tiek vyrams, labiau tikėtina, kad vyrai turės išreikštus psichopatinius bruožus labiau nei moterys (Verona, 2005). Moterys neturi tokios didelės tikimybės turėti adaptyviosios psichopatijos bruožų kaip vyrai, o šį skirtumą gali lemti socialiniai ir kultūriniai veiksniai, genetika arba abiejų derinys (Gómez-Leal, 2019; Bronchain, 2021). Palyginti su moterimis, vyrai paprastai pasižymi aukštesniu pirminės psichopatijos lygiu, tačiau antrinės psichopatijos atveju lyčių skirtumų nenustatyta. Tyrimas parodė, kad tiek vyrams, tiek moterims pirminę psichopatiją prognozavo žemesnė kognityvinė empatija, žemesnė emocinė empatija ir silpnesnė savikontrolė, o moterims papildomai svarbus veiksnys buvo didesnis nerimastingumas. Tuo tarpu antrinę psichopatiją abiejų lyčių grupėse prognozavo mažesnė kognityvinė empatija ir silpnesnė savikontrolė (Laskey, 2018). Vyrai dažniau dėl genetinių ir socialinių veiksnių rodo daugiau antisocialaus elgesio, o šis antisocialus elgesys yra svarbi psichopatinio sutrikimo dalis. Kalbant apie narcisizmą, didžiausi lyties skirtumai pastebimi tuštybės ir teisėtumo narcisizmo subdimensijose (Gómez-Leal, 2019). Tačiau vyrai, palyginti su moterimis, taip pat dažniau pasižymi aukštesniais adaptacijos psichopatiniais bruožais (Bronchain, 2021). Be to, tiek klinikiniai, tiek neklinikiniai tyrimai parodė, kad vyrai dažniau turi aukštesnius narcisizmo bruožų balus nei moterys. Narcisistinio asmenybės sutrikimo paplitimas tarp moterų siekia 4,8 %, o tarp vyrų – 7,7 % (Somma, 2024). Kalbant apie smurto lygį moterys, turinčios psichopatiškų bruožų, paprastai linkusios jį reikšti mažiau nei vyrai, tačiau jos dažniau pasižymi didesniu savižudybiškumu ir manipuliatyvumu. Taigi, lyčių skirtumai labiau

atsiskleidžiami ne per pačių bruožų buvimą, bet per jų raiškos pobūdį – moterys nėra „mažiau psichopatiškos“, tiesiog jų psichopatijos bruožai pasireiškia labiau netiesiogiai arba yra labiau nukreipti į save, palyginus su vyrais, kurių psichopatijos bruožai pasireiškia išoriškai per antisocialų ir agresyvių elgesį (Laskey, 2018).

Kalbant apie NS tyrimai rodo, kad moterys dažniau nei vyrai įsitraukia į nesavižudišką savęs žalojimą ir dažniau naudoja įvairesnius jo būdus. Palyginti su berniukais, merginos savęs žalojimą dažniau pradeda vėlesnėje paauglystėje, tačiau, nors berniukai paprastai pradeda žalotis anksčiau, merginų savęs žalojantis elgesys dažniau išlieka ilgesnį laiką. Vis dėlto ankstesnė savęs žalojimo pradžia yra susijusi su didesniu jo intensyvumu ir dažnumu (Brager-Larsen et al., 2022). Kai kuriais atvejais asmuo gali nustoti žaloti save po vieno ar kelių kartų, tačiau kitais atvejais šis elgesys gali kartotis ir tapti ilgalaikė įveikos strategija (Tian, 2025). Taigi, galima teigti, kad savęs žalojimo raiška tarp moterų ir vyrų turi tam tikrų skirtumų.

Apibendrinant galima teigti, kad tyrimai rodo, kad tiek psichopatiniai, tiek narcisistiniai bruožai tam tikru mastu prisideda prie savižudybės ir savižalos rizikos per skirtingus psichologinius mechanizmus. Pažeidžiamas narcisizmas laikomas ypač reikšmingu suicidiškumo kontekste dėl jo sąsajų su gėda ir emocijų disreguliacija, tuo tarpu psichopatijos atveju svarbiausiais veiksniais laikomi neslopinimas ir antrinė psichopatija. Be to, nors psichopatija ir narcisizmas gali būti išskiriami kaip atskiri asmenybės konstruktai, taip pat yra matoma, kad jie turi bendrų bruožų, siejančių šius konstruktus.

1.8. Tyrimo tikslas

Šiuo tyrimu siekiama ištirti jaunų suaugusiųjų narcistinių ir psichopatijos bruožų bei polinkio į suicidiškumą ir savižalą sąsajas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti jaunų suaugusiųjų narcistinių ir psichopatijos bruožų išreikštumą.
2. Ištirti narcistinių ir psichopatijos bruožų tarpusavio sąsajas.
3. Ištirti narcistinių ir psichopatijos bruožų sąsajas su suicidiškumu ir savižala.

4. Ištirti ryšį tarp narcistinių ir psichopatinių bruožų bei polinkio į suicidiškumą ir savižalą, atsižvelgiant į lyties skirtumus.
5. Ištirti psichopatijos bruožų mediacinį poveikį tarp narcistinių bruožų ir suicidiškumo.

2. METODIKA

2.1. Tyrimo dalyviai

Tyrimė dalyvavo 172 respondentai. Duomenys buvo renkami taikant patogiosios atrankos principą ir sniego gniūžtės metodą. Atliekant duomenų analizę nuspręsta pašalinti 28 respondentų anketas.

Trys dalyviai buvo pašalinti, nes neatitiko amžiaus reikalavimų, o likusių 25 dalyvių anketos buvo atmestos dėl praleistų klausimų. Į galutinę tyrimo analizę buvo įtrauktos 144 respondentų anketos. Tyrimo dalyviai buvo jauni suaugusieji, kurių amžius svyravo nuo 18 iki 26 metų ($M = 21$; $SD = 2$). Žemiau pateiktoje lentelėje pateikiami respondentų demografiniai duomenys (žr. 1 lentelę). Remiantis pateiktais duomenimis, didžiąją dalį tyrimo dalyvių sudarė moterys.

Tyrimo dalyviai buvo kviečiami savanoriškai dalyvauti tyrimė. Kvietimas dalyvauti tyrimė buvo skelbiamas socialiniame tinkle „Facebook“ ir platinamas privačiose studentų grupėse. Taip pat potencialiems dalyviams buvo siunčiamos individualios žinutės per „Messenger“, kuriose buvo pateikiama informacija apie tyrimą, nuoroda į anketą ir prašymas, esant galimybei, užpildyti klausimyną arba pasidalyti kvietimu su kitais asmenimis. Potencialių dalyvių asmeninė ar kontaktinė informacija, tokia kaip el. pašto adresai ar telefonų numeriai, nebuvo saugomi. Į potencialius tyrimo dalyvius taip pat buvo kreipiamasi gyvai, pavyzdžiui, viešosiose bibliotekose ir universitetuose. Susidomėjusiems asmenims buvo trumpai pristatomas tyrimo tikslas ir pateikiamas QR kodas, nukreipiantis į internetinę anketą. Tyrimo dalyvių taip pat buvo prašoma pasidalyti anketa su savo pažįstamais, bendradarbiais ar kolegomis, kurie galėtų būti suinteresuoti dalyvauti tyrimė.

1 lentelė. *Demografiniai duomenys*

Demografiniai duomenys		Respondentų skaičius	Procentai
Lytis	Moterys	84	58,3 %
	Vyrai	60	41,7 %
Amžius	19- 26 m.	(M = 21; SD = 2)	

Pastaba. $N = 144$. Respondentai apskaičiuoti nuo bendros imties.

2.2. Duomenų analizės metodai

Tyrimo duomenų analizei buvo taikytas kiekybinis statistinės analizės metodas. Surinkti duomenys buvo perkeliama iš apklausos platformos ir analizuojami **IBM SPSS Statistics 31** programą, o mediacinėms analizėms atlikti papildomai naudotas **PROCESS macro 4.3**.

Pirmiausia prieš atliekant pagrindines analizes, buvo patikrintas naudotų skalių vidinis suderintumas, apskaičiuojant Cronbacho alfa koeficientus. Taip pat buvo apskaičiuota aprašomoji rodikliai: vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, minimalios ir maksimalios reikšmės, asimetrijos, eksceso rodikliai, ir asimetrijos.

Asimetrijos ir eksceso rodikliai buvo analizuojami kintamųjų pasiskirstymo normalumui įvertinti. Nors kai kurių kintamųjų, ypač nesusidinės savižalos rodiklio, pasiskirstymas nukrypo nuo normaliojo skirstinio, atsižvelgiant į imties dydį ($N = 144$) ir parametrinių metodų atsparumą vidutiniams normalumo prielaidos pažeidimams, pagrindinėse analizėse buvo taikyti parametriniai statistiniai metodai. Spearmano ranginės koreliacijos analizės, buvo atlikta siekiant patikrinti rezultatų stabilumą. Spearmano koreliacijų rezultatai reikšmingai nesiskyrė nuo Pearsono koreliacijų rezultatų.

Aprašomoji statistika buvo taikita narcistinių ir psichopatijos bruožų išreikštumui įvertinti. Narcistinių ir psichopatijos bruožų tarpusavio sąsajoms bei jų ryšiams su suicidiškumu ir nesusidinė savižala įvertinti buvo taikyta Pearsono koreliacinė analizė. Daugialypės tiesinės regresijos analizės buvo atlikta siekiant nustatyti, kurie narcistiniai ir psichopatijos bruožai prognozuoja suicidiškumą ir nesusidinę savižalą. Lyties skirtumu dydžiui įvertinti buvo apskaičiuotas Coheno d . Atskirai vyrų ir moterų grupėse buvo atlikta papildomai koreliacinės analizės, siekiant įvertinti, ar narcistinių bei psichopatijos bruožų sąsajos su suicidiškumu ir nesusidinė savižala skiriasi pagal lytį.

Mediacijai pirmiausia buvo atliktos paprastosios mediacinės analizės, kuriose kiekvienas psichopatijos bruožas buvo vertinamas kaip atskiras mediatorius. Vėliau buvo atlikta lygiagrečioji mediacinė analizė, kurioje visi trys psichopatijos bruožai buvo įtraukti į modelį vienu

metu. Tokia analizė leido įvertinti kiekvieno mediatoriaus specifinį netiesioginį poveikį, kontroliuojant kitų mediatorių poveikį.

2.3. Tyrimo eiga

Prieš pradedant pildyti klausimyną, dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, duomenų tvarkymo principais, savo teisėmis bei pateikė informuotą sutikimą dalyvauti tyrime. Tyrimas vyko nuotoliniu būdu – nuorodos į klausimyną buvo platinamos internetu. Naudojant „Google Forms“ platformą buvo sukurtas internetinis klausimynas, kurį dalyviai galėjo pasiekti per nuorodą arba nuskenavę QR kodą, jei kontaktas su tyrėju vyko gyvai. Gavę nuorodą arba QR kodą, dalyviai galėjo užpildyti klausimyną jiems patogiu laiku ir pasirinktoje vietoje.

Nuskenavę QR kodą arba paspaudę nuorodą, dalyviai pirmiausia buvo nukreipiami į puslapį, kuriame buvo pateikta išsamesnė informacija apie tyrimą, jo tikslą, trukmę, informacija apie konfidencialumą. Susipažinę su šia informacija ir sutikę dalyvauti tyrime, dalyviai savo sutikimą patvirtindavo paspausdami mygtuką „Sutinku“ ir pasirinkdami „Toliau“. Nepatvirtinus sutikimo dalyvauti tyrime, prieiga prie klausimyno nebuvo suteikiama.

Klausimyno užpildymas truko apie 30 minučių. Užpildžius klausimyną, dalyviai turėjo paspausti mygtuką „Pateikti“, taip užbaigdami dalyvavimą tyrime. Jei dalyviai nepaspausdavo šio mygtuko arba nuspręsdavo bet kuriuo metu, kad nebenori dalyvauti tyrime, jų atsakymai automatiškai nebuvo išsaugomi. Kiekvienas dalyvis klausimyną galėjo užpildyti tik vieną kartą. Tyrimo pabaigoje dalyviams buvo pateikta informacija apie tai, kur jie galėtų kreiptis, jei kiltų su tyrimu susijusių klausimų, jei norėtų aptarti tyrimo metu kilusias emocijas ar mintis, arba jei jiems būtų reikalinga profesionali emocinė pagalba. Tokiu būdu buvo siekiama sumažinti galimą psichologinę žalą tyrimo dalyviams. Taip pat tyrimą užbaigusiesiems dalyviams buvo padėkota už dalyvavimą.

2.4. Tyrimo instrumentai

Demografinių duomenų ir kitų klausimų anketa. Tyrimo dalyvių buvo prašoma nurodyti amžių, lytį, išsilavinimą ar profesiją, gyvenamąją vietą (pvz. miestas). Anketa pateikta 2 priede.

Savižudiško elgesio klausimynas – patikslintas (angl. Suicide Behaviors Questionnaire-Revised (SBQ-R), Osman et al., 2001). Šio klausimyno vertimas buvo atliktas Vilniaus universiteto Suicidologijos tyrimų centre. Lietuvišką klausimyno versiją parengė Kirilovaitė ir Rimkevičienė (2018). „Osman ir kt. (2001) sukūrė SBQ-R remdamiesi originaliu Linehan ir Nielsen (1981) darbu. Ši sutrumpinta skalė apima keturis teiginius apie savižudišką elgesį ir mintis per pastaruosius 12 mėnesių, su savižudybe susijusią komunikaciją ir paties respondento įvertintą apie savo paties ateityje galimo savižudiško elgesio tikimybę“ (). Klausimynas yra sudarytas iš keturių klausimų, kuriais vertinami skirtingi suicidiškumo aspektai. Pirmuoju klausimu vertinamas minčių apie savižudybę ir mėginimų nusižudyti dažnumas per gyvenimą, antruoju – savižudiškų minčių dažnumas per pastaruosius metus, trečiuoju – pasidalinimas su kitais apie ketinimus nusižudyti, o ketvirtuoju – tikėtinas, kad žmogus nusižudys ateityje (Gužas, 2024). Kiekvienas klausimas turi nuo penkių iki septynių atsakymo variantų, kuriems priskiriami atitinkami balai. Bendras SBQ-R įvertis apskaičiuojamas susumavus visų keturių klausimų balus. dalyviai gali surinkti nuo 3 iki 18 balų. Kuo didesnis balas, tuo didesnė suicidinė rizika. Neklinikinėje imtyje asmenys, kurių bendras skalės įvertis yra 7 ar daugiau balų, yra priskiriami padidintos suicidinės rizikos grupei, o klinikinėse imtyse nuo 8 ar daugiau balų (Osman et al., 2001). Klausimyno patikimumas buvo nustatytas tiek klinikinėse, tiek neklinikinėse imtyse. Šį klausimyną galima naudoti tiek su suaugusiaisiais, tiek su paaugliais. Originalioje klausimyno versijoje nustatytas geras vidinis suderinamumas: Cronbach $\alpha = 0,88$ klinikinėje paauglių imtyje, Cronbach $\alpha = 0,82$ mokinių imtyje, Cronbach $\alpha = 0,87$ klinikinėje suaugusiųjų imtyje ir Cronbach $\alpha = 0,76$ studentų imtyje (Osman et al., 2001). Lietuviškoje SBQ-R versijoje Cronbacho alfa koeficientas svyruoja nuo 0,76 (neklinikinėje studentų grupėje) iki 0,88 (klinikinėje paauglių imtyje), tai yra geras vidinis suderinamumas. SBQ-R klausimyno teiginių pavyzdžiai (Gužas, 2025): 1. *Ar kada nors esate galvoję ar mėginę nusižudyti?* (niekada = 1; tai buvo tik trumpalaikė mintis = 2; bent kartą planavau, kaip galėčiau nusižudyti, bet nenorėjau nusižudyti = 3; bent kartą planavau, kaip galėčiau nusižudyti, ir iš tiesų norėjau nusižudyti = 3; mėginau nusižudyti, bet nenorėjau mirti = 4; mėginau nusižudyti ir iš tiesų norėjau mirti = 4). Klausimyno autoriai leidžia naudoti SBQ-R be papildomų leidimų iš autorių ar vertėjų (Gužas, 2024).

Patologinio narcisizmo klausimynas, trumpoji versija (angl. *Brief Pathological Narcissism Inventory*, B-PNI; Schoenleber et al., 2015). Ši sutrumpinta klausimyno versija, vietoje originalių 52 teiginių yra sudaryta iš 28 teiginių, kurie yra skirti įvertinti patologinio narcisizmo pažeidžiamumo ir

grandioziškumo dimensijas bei šių pataloginių bruožų išreikštumo lygį. Lietuviška šio klausimyno versija buvo parengta ir adaptuota Puronienės ir Čekuolienės Vilniaus universiteto Raidos psichopatologijos tyrimų centre. B-PNI skalė išlaiko tokią pačią struktūrą kaip ir originali PNI versija. Klausimyną sudaro septynios pataloginio narcisizmo dimensijos, iš kurių trys skirtos įvertinti narcistinį grandioziškumą: išnaudojimo polinkį (pvz., „Man lengva manipuliuoti žmonėmis“), grandiozines fantazijas (pvz., „Dažnai fantazuju, kad atlieku didvyriškus žygdarbius“) ir pasiaukojantį savęs išaukštinimą (pvz., „Aukodamasi(s) bandau parodyti, koks aš geras žmogus“). Kitos keturios dimensijos skirtos įvertinti narcistinį pažeidžiamumą: narcisistinį įniršį (pvz., „Mane suerzina žmonės, kurie nesidomi tuo, ką sakau ar darau“), priklausomą savivertę, savęs slėpimą (pvz., „Dažnai slepiu savo poreikius nuo kitų, nes bijau, kad jiems pasirodysiu įkyrus / -i“) ir savęs nuvertinimą (pvz., „Kartais vengiu žmonių, nes nerimauju, kad jie mane nuvils“) (Wetzel, 2021; Schoenleber et al., 2015). 6 balų Likerto skalę yra naudojama įvertinti B-PNI teiginiams 0 („Man visai netinka“) iki 5 („Labai man tinka“) (Wetzel, 2021). Rezultatai apskaičiuojami sudarant pagrindinių grandioziškumo ir pažeidžiamumo skalių, bei paskolų vidurkius. Originali anglų kalbos B-PNI versija pasižymi tinkamu kriteriniu ir konstrukto validumu bei aukštu vidiniu suderinamumu. Narcistinio pažeidžiamumo skalės Cronbacho alfa siekė 0,93, o narcistinio grandioziškumo skalės Cronbacho alfa siekė 0,83 (Schoenleber; 2015). Į lietuvių kalbą adaptuota B-PNI versija taip pat pasižymi aukštu vidiniu suderinamumu: pažeidžiamumo skalės Cronbacho alfa siekia 0,90, o grandioziškumo skalės – 0,77. Poskalių Cronbacho alfa reikšmės yra šios: priklausomos savivertės – 0,79, savęs slėpimo – 0,71, savęs nuvertinimo – 0,77, narcisistinio įniršio – 0,78, išnaudojimo polinkio – 0,77, pasiaukojančio savęs išaukštinimo – 0,69, didybės fantazijų – 0,83 (Puronienė, 2021).

Nesavižudiškos savižalos klausimynas (angl. *Inventory of Statements About Self-Injury*, ISAS). Šis klausimynas skirtas įvertinti nesuicidinės savižalos (NS) elgesio ypatumus ir funkcijas. Instrumentas leidžia įvertinti skirtingas savęs žalojimo formas, kontekstinius ypatumus, jų dažnumą. Taip pat tarpasmenines ir psichologines funkcijas, kurias atlieka NS. Klausimynas gali būti taikomas įvairiose tiriamųjų grupėse klinikinėse ir ne klinikinėse imtyse, įskaitant jaunas moteris globos įstaigose, vidurinių mokyklų mokinius, translyčius suaugusiuosius, universitetų studentus (Klonsky & Olino, 2008; Glenn & Klonsky, 2011; Kortge ir kt., 2013). Šio klausimyno autoriai yra Klonsky ir Glenn (2009). Klausimyną į lietuvių kalbą išvertė ir naudojimui pritaikė Eglė Mažulytė-Rašytinė ir Vakarė Kisieliūtė. Buvo gautas oficialus leidimas naudoti šį klausimyną. Klausimynas yra sudarytas iš dviejų

dalių. Pirmojoje dalyje pateikiami klausimai apie įvairius savęs žalojimo metodus. Vertinami 12 skirtingi NS metodai: savęs pjaustymas, stiprus savęs draskymas, savęs kandžiojimas, savęs daužymas ar trenkimas sau, savęs deginimas, trukdymas žaizdoms gyti, odos raižymas, odos trynimasis šiurkščiu paviršiumi, savęs žnaibymas, savęs badymas adatomis, plaukų rovimas bei pavojingų medžiagų gėrimas ar rijimas. Elgesys žymimas tik tuo atveju, jei jis buvo atliekamas tyčia ir nesiekiant mirties. Dalyvių buvo prašoma nurodyti, kiek kartų per gyvenimą jie yra taikę skirtingus savižalos būdus. Jei dalyviai nurodydavo, kad bent kartą naudojo tam tikrą metodą, jie turėdavo atsakyti į papildomus klausimus apie savižalos aplinkybes. Šie klausimai apėmė amžių, kada asmuo pradėjo save žaloti, laiką nuo pirmo iki paskutinio NSSI epizodo, patiriamą skausmą NS metu bei tai, ar NS metu asmuo būna vienas ar šalia kitų žmonių (Klonsky & Olino, 2008; Klonsky & Glenn, 2009). Antroji klausimyno dalis sudaryta iš 39 teiginių. Ši dalis apibrėžia 13 galimų NSSI funkcijų: autonomiją, tarpasmeninę įtaką, emocijų reguliavimą, antidisociaciją, tarpasmenines ribas, antisavižudybę, kančios pabrėžimą, ryšį su bendraamžiais, savęs baudimą, kerštą, sensacijos siekimą, rūpinimąsi savimi ir tvirtumą. Šios funkcijos skirstomos į dvi kategorijas: tarpasmenines ir intrapersonalines funkcijas (Klonsky, 2009). Kiekvienas teiginys vertinamas balais nuo 0 („visai netinka“) iki 2 („labai tinka“). Kadangi kiekvieną funkciją sudaro trys teiginiai, kiekvienos iš 13 ISAS funkcijų balai gali svyruoti nuo 0 iki 6 (Klonsky, 2009). Pirmoji ISAS dalis parodė gerą vidinį suderinamumą (Cronbacho $\alpha \approx 0,84$). Taip pat nustatytas aukštas vidinis suderinamumas tarpasmeninių funkcijų skalei (Cronbacho $\alpha = 0,88$) ir intrapersonalinių funkcijų skalei (Cronbacho $\alpha = 0,80$) (Klonsky & Glenn, 2009). Rusiškoje neklinikinės imties ISAS versijoje taip pat nustatytas aukštas vidinis suderinamumas (Cronbacho $\alpha = 0,851$) (Kibitov, 2025). Lietuvos imtyje nustatyta, kad atskirų NSSI funkcijų vidinis suderinamumas buvo pakankamas arba geras: emocijų reguliavimo (Cronbacho $\alpha = 0,66$), antidisociacijos (Cronbacho $\alpha = 0,76$), antisavižudybės (Cronbacho $\alpha = 0,80$), autonomijos (Cronbacho $\alpha = 0,76$), tarpasmeninių ribų (Cronbacho $\alpha = 0,76$), kančios pabrėžimo (Cronbacho $\alpha = 0,73$), ryšio su bendraamžiais (Cronbacho $\alpha = 0,77$), rūpinimosi savimi (Cronbacho $\alpha = 0,65$), savęs baudimo (Cronbacho $\alpha = 0,82$), keršto (Cronbacho $\alpha = 0,84$), sensacijos siekimo (Cronbacho $\alpha = 0,63$) ir tvirtumo (Cronbacho $\alpha = 0,74$) skalėse (Kisieliūtė, 2023).

Triarchinės psichopatijos klausimynas (angl. *Triarchic Psychopathy Measure*, TriPM; Patrick, 2010). Lietuvišką šio klausimyno versiją išvertė ir adaptavo A. Laurinavičius ir I. Makaraitė (2016). Klausimyno vertimas buvo atliktas taikant standartinę vertimo procedūrą, apimančią tiesioginį

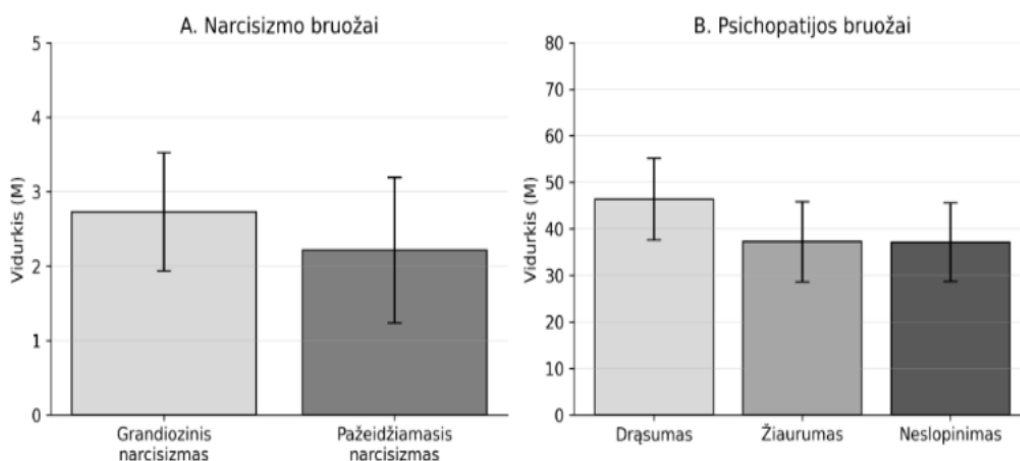
vertimą ir nepriklausomą atgalinį vertimą, bendradarbiaujant su instrumento autoriumi Christopher J. Patrick. Leidimas naudoti šią skalę buvo gautas iš vertimo autoriaus A. Laurinavičiaus. TriPM klausimyną sudaro 58 teiginiai. Pagal triarchinį psichopatijos modelį išskiriamos trys skalės, matuojančios tris skirtingus, tačiau tarpusavyje susijusius fenotipinius konstruktus: įžūlumą (*boldness*), piktybiškumą (*meanness*) ir neslopinimą (*disinhibition*) (Stanton et al., 2021). Įžūlumo (*boldness*) skalė matuoja asmenybės bruožus, kuriems būdingas aukštas dominavimas, žemas nerimo lygis ir bebaimiškumas. Klausimyne šis bruožas vertinamas teiginiais, atspindinčiais asmens pasitikėjimą savimi, socialinį dominavimą. Šią skalę sudaro 19 teiginių. Teiginių pavyzdžiai: „Aš sugebu gerai susitvarkyti su stresu“, „Dažnai jaučiuosi optimistiškai“. Piktybiškumo (*meanness*) skalė matuoja eksternalizuotus sunkumus, tokius kaip empatijos stoka, agresyvumas, šiurkštumas, polinkis išnaudoti kitus (Stanton et al., 2021). Šią skalę sudaro 19 teiginių. Teiginio pavyzdys: „Manęs netrikdo, jei matau kito žmogaus skausmą“. Neslopinimo (*disinhibition*) skalė leidžia įvertinti bendrą asmens polinkį į eksternalizuotus sunkumus, kurie pasireiškia neatsakingumu, impulsyvumu, pykčiu. Ši skalė atspindi prastą elgesio ir emocijų kontrolę, reaktyvią agresiją, polinkį laužyti taisykles. Šią skalę sudaro 20 teiginių. Teiginio pavyzdys: „Dažnai pasielgiu taip, kaip tuo momentu užsinoriu“. Teiginiai vertinami naudojant 4 balų Likerto skalę nuo 1 („netiesa“) iki 4 („tiesa“). 17 teiginiai yra reversiniai (Patrick, 2010; Stanton et al., 2021). Lietuviškos TriPM versijos patikimumas buvo vertinamas teisės pažeidėjų imtyje. Patikimumas atitiko rezultatus, gautus kitose šalyse (Sellbom et al., 2018). Klausimyno Cronbacho alfa svyravo nuo 0,69 iki 0,85. Atskirų skalių vidinis suderinamumas buvo, neslopinimo skalės Cronbacho $\alpha = 0,83$, įžūlumo – 0,65, o piktybiškumo – 0,82.

3. REZULTATAI

3.1. Narcistinių ir psichopatinių bruožų išreikštumas

Siekiant įvertinti narcistinių ir psichopatijos bruožų išreikštumą jaunų suaugusiųjų imtyje, buvo apskaičiuota aprašomoji statistika. Rezultatai parodė, kad grandiozinio narcisizmo vidurkis buvo $M = 2,73$ ($SN = 0,79$, ribos = 0,50–4,83), o pažeidžiamąjo narcisizmo $M = 2,21$ ($SN = 0,98$, ribos = 0–4,50). Aprašomoji statistika parodė, kad žiaurumo vidurkis buvo $M = 37,22$ ($SN = 8,61$, ribos = 20–69), drąsumo $M = 46,37$ ($SN = 8,77$, ribos = 28–71), o neslopinimo $M = 37,12$ ($SN = 8,46$, ribos = 22–61). Imtyje labiau buvo išreikštas drąsumas. Tuo tarpu žiaurumo ir neslopinimo vidurkiai buvo panašūs, o tai rodo artimą šių bruožų išreikštumo lygį jaunų suaugusiųjų imtyje. Santykinai aukštesni drąsumo įverčiai leidžia manyti, kad šioje jaunų suaugusiųjų imtyje labiau buvo išreikšti bruožai kaip, bebaimiškumas ir su dominavimu susiję bruožai.

Imtyje suicidiškumo vidurkis buvo $M = 6,68$ ($SN = 3,45$, ribos = 2–18, asimetrija = 0,967). Suicidiškumo įvertis siekantis 7 ar daugiau, yra siejamas su padidėjusia suicidiškumo rizika, 41,7 % tiriamųjų ($n = 60$) surinko balą lygų 7, ar daugiau. Nesuicidinės savižalos vidurkis buvo $M = 5,49$ ($SN = 6,16$, ribos = 0–36, asimetrija = 1,955). Apie 75 % tiriamųjų ($n = 108$) nurodė bent vieną nesuicidinės savižalos epizodą. Šie rezultatai rodo, kad savižalos elgesys yra būdingas jauniems suaugusiems šioje imtyje.

1 pav. Jaunų suaugusiųjų narcistinių ir psichopatijos bruožų standartizuotų įverčių vidurkiai

3.2. Narcistinių ir psichopatijos bruožų tarpusavio sąsajos

Pearson koreliacinė analizė buvo atlikta siekiant ištirti narcistinių ir psichopatijos bruožų tarpusavio sąsajas. Taip pat, atsižvelgiant į kintamųjų pasiskirstymo nukrypimus nuo normalumo, buvo atlikta Spearman koreliacinė analizė. Spearman analizės rezultatai reikšmingai nesiskyrė nuo Pearson koreliacinės analizės rezultatų. Analizės metu buvo nustatytos kelios statistiškai reikšmingos koreliacijos ($p < 0,01$), kurios iš dalies patvirtino teorinę prielaidą, jog narcisizmo ir psichopatijos bruožai gali būti matomi kaip tarpusavyje susiję tamsiosios asmenybės komponentai.

1 lentelė. *Psichopatijos ir narcisizmo bruožų koreliacijos (Pearson r)*

	Grandioziškumas	Pažeidžiamumas	Žiaurumas	Drąsumas	Neslopinimas
Grandioziškumas	1	0,524***	0,126	0,162	0,351***
Pažeidžiamumas	0,524***	1	0,290***	-0,364***	0,408***
Žiaurumas	0,126	0,290***	1	0,028	0,415***
Drąsumas	0,162	-0,364***	0,028	1	-0,005
Neslopinimas	0,351***	0,408***	0,415***	-0,005	1

Pastaba. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

Rezultatai parodė statistiškai reikšmingą teigiamą koreliaciją tarp grandiozinio ir pažeidžiamojo narcisizmo, remiantis Pearson koreliacija ($r = 0,524$, $p < 0,001$). Ši koreliacija leidžia manyti kad nors šios narcisizmo formos fenomenologiškai skiriasi, jas sieja bendras pagrindas, susijęs su savęs sureikšminimu ir tarpasmeniniu disfunkcionalumu.

Matoma statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp pažeidžiamojo narcisizmo ir žiaurumo, remiantis Pearson koreliacija ($r = 0,290$, $p < 0,001$). Taip pat nustatyta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp pažeidžiamojo narcisizmo ir neslopinimo, remiantis Pearson koreliacija ($r = 0,408$, $p < 0,001$). Tai rodo, kad kuo labiau išreikštas pažeidžiamas narcisizmas, tuo didesnė tikimybė, jog asmuo pasižymi didesniu impulsyvumu, prastesne elgesio reguliacija ir

didesniu emociniu šaltumu, tačiau mažesniu socialiniu pasitikėjimu, bebaimiškumu ir emociniu atsparumu. Tarp pažeidžiamojo narcisizmo ir drąsumo nustatyta statistiškai reikšminga neigiama koreliacija, remiantis Pearson koreliacija ($r = -0,364, p < 0,001$). Tai rodo, kad kuo labiau buvo išreikštas pažeidžiamasis narcisizmas, tuo labiau buvo išreikšti žiaurumo ir neslopinimo bruožai.

Taip pat matomas statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp grandiozinio narcisizmo ir neslopinimo, remiantis Pearson koreliacija ($r = 0,351, p < 0,001$). Tai reiškia, kad kuo labiau buvo išreikštas grandiozinis narcisizmas, tuo labiau buvo išreikštas neslopinimas. Koreliacija tarp grandiozinio narcisizmo ir žiaurumo buvo teigiama tačiau statistiškai nereikšminga, remiantis Pearson koreliacija ($r = 0,126, p > 0,05$). Taip pat tarp grandiozinio narcisizmo ir drąsumo buvo teigiama tačiau statistiškai nereikšminga Pearson koreliacija ($r = 0,162, p > 0,05$). Tai leidžia manyti, kad šioje imtyje grandiozinis narcisizmas labiau siejasi su impulsyvumu ir prastesne elgesio kontrole nei su bejausmiškumu ar socialiniu drąsumu.

Tarp psichopatijos dimensijų nustatyta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp žiaurumo ir neslopinimo, remiantis Pearson koreliacija ($r = 0,415, p < 0,001$). Tai reiškia, kad kuo labiau buvo išreikštas žiaurumas, tuo labiau buvo išreikštas neslopinimas. Koreliacija tarp drąsumo ir žiaurumo buvo teigiama, tačiau statistiškai nereikšminga, remiantis Pearson koreliacija ($r = 0,028, p > 0,05$). Koreliacija tarp drąsumo ir neslopinimo buvo neigiama, ir statistiškai nereikšminga, remiantis Pearson koreliacija ($r = -0,005, p > 0,05$). Šis rezultatų modelis rodo, kad drąsumas šiame tyrime funkcionavo kaip santykinai nepriklausomas psichopatijos bruožas.

3.3. Narcistinių ir psichopatijos bruožų sąsajos su suicidiškumu ir savižala.

Siekiant įvertinti ryšius tarp narcistinių ir psichopatijos bruožų, suicidiškumo ir nesuicidinės savižalos, buvo atlikta Pearson koreliacinė analizė. Dėl kintamųjų pasiskirstymo nukrypimų nuo normalumo taip pat buvo atlikta Spearman koreliacinė analizė. Koreliacijų koeficientų skirtumai buvo minimalūs (vidutinis $\Delta \approx 0,01$), o ryšių kryptys ir statistinis reikšmingumas išliko tokie patys. Tai rodo, kad gauti rezultatai yra stabilūs ir nepriklauso nuo normalumo prielaidos tenkinimo.

Rezultatai atskleidė, kad neslopinimas statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliavo su suicidiškumu ($r = 0,309, p < 0,001$). Tai rodo, kad kuo labiau imtyje buvo išreikštas neslopinimas, tuo labiau buvo išreikštas suicidiškumas. Neslopinimas taip pat statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliavo su nesuicidine savižala ($r = 0,346, p < 0,001$). Tai rodo, kad kuo labiau imtyje buvo išreikštas neslopinimas, tuo labiau buvo išreikšta nesuicidinė savižala.

Pažeidžiamasis narcisizmas statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliavo su suicidiškumu ($r = 0,240, p < 0,01$). Pažeidžiamas narcisizmas turėjo statistiškai reikšmingą ir neigiamą koreliaciją su nesuicidine savižala ($r = 0.248, p < .01$). Tai leidžia manyti, kad emocinis pažeidžiamumas, gėdos išgyvenimai ir nestabili savivertė yra susiję su didesniu saviDestruktyvaus elgesio išreikštumu.

2 lentelė. Narcisizmo ir psichopatijos bruožų koreliacijos su suicidiškumu ir nesavižudiška savižala (Pearson r)

	Suicidiškumas	Nesuicidinė savižala
Grandioziškumas	0,160	0,230**
Pažeidžiamumas	0,240**	0,248**
Žiaurumas	0,095	0,017
Drąsumas	-0,137	-0,059
Neslopinimas	0,309***	0,346***

Pastaba *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

Grandiozinis narcisizmas statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliavo su nesuicidine savižala ($r = 0,230, p < 0,01$), tačiau grandiozinio narcisizmo koreliacija su suicidiškumu buvo teigiama, bet statistiškai nereikšminga ($r = 0,160, p > 0,05$). Kitos koreliacijos nebuvo statistiškai reikšmingos. Taigi, pažeidžiamas narcisizmas ir neslopinimas yra statistiškai reikšmingai susiję su nesuicidine savižala ir suicidiškumu. Pažeidžiamo narcisizmo koreliacijos koeficientai su savižala ir suicidiškumu buvo silpnės nei neslopinimo sąsajos su savižala ir suicidiškumu. Koreliacija tarp žiaurumo ir suicidiškumu buvo teigiama, tačiau statistiškai nereikšminga ($r = .095, p > .05$).

Analizės rezultatai taip pat parodė statistiškai reikšmingą teigiamą koreliaciją tarp suicidiškumo ir nesuicidinės savižalos ($r = 0,588, p < 0,001$). Tai patvirtina, kad šios saviDestruktyvaus elgesio formos reikšmingai persidengia ir gali pasireikšti kartu, kadangi kuo labiau imtyje buvo išreikštas suicidiškumas, tuo labiau buvo išreikšta nesuicidinė savižala.

Siekiant nustatyti, kurie asmenybės bruožai yra statistiškai reikšmingi suicidiškumo ir nesuicidinės savižalos prediktoriai, kai visi kintamieji vertinami vienu metu, buvo atlikta daugialypė tiesinė regresija. Rezultatas statistiškai reikšmingas, $F(5, 138) = 3,875, p = 0,003$, ir paaiškino 12,3

% suicidiškumo dispersijos ($R^2 = 0,123$). Vis dėlto, vertinant unikalų kiekvieno prediktoriaus indėlį, tik neslopinimas buvo statistiškai reikšmingas suicidiškumo prediktorius ($B = 0,114$, $SE = 0,039$, $\beta = 0,281$, $t = 2,964$, $p = 0,004$). Tai rodo, kad kai visi asmenybės bruožai vertinami kartu, nei grandiozinis narcisizmas, nei pažeidžiamasis narcisizmas, nei žiaurumas ar drąsumas nebuvo statistiškai reikšmingi suicidiškumo prediktoriai.

3 lentelė. *Daugialypė regresija: suicidiškumo prediktoriai*

Prediktorius	B	SE	β	t	p
(Konstanta)	4,089	2,148		1,904	0,059
Grandioziškumas	0,217	0,463	0,050	0,469	0,640
Pažeidžiamas	0,245	0,419	0,069	0,583	0,561
Žiaurumas	-0,018	0,036	-0,045	-0,496	0,621
Drąsumas	-0,046	0,038	-0,117	-1,200	0,232
Neslopinims	0,114	0,039	0,281	2,964	0,004**

Pastaba. $R^2 = .123$, $F(5, 138) = 3.875$, $p = .003$

Nesuicidinės savižalos atveju regresijos modelis taip pat buvo statistiškai reikšmingas, $F(5, 138) = 5,322$, $p < 0,001$, ir paaiškino 16,2 % nesuicidinės savižalos dispersijos ($R^2 = 0,162$). Tik neslopinimas buvo statistiškai reikšmingas nesuicidinės savižalos prediktorius ($B = 0,250$, $SE = 0,068$, $\beta = 0,343$, $t = 3,704$, $p < 0,001$). Tai rodo, kad, kontroliuojant kitus asmenybės bruožus ir narcisizmo dimensijas, tik neslopinimas išliko statistiškai reikšmingas nesuicidinės savižalos prediktorius. Multikolinearumo rodikliai buvo tinkami ($VIF < 2,3$), todėl regresijos modelio koeficientai laikytini stabiliais ir interpretuotiniais.

Analizė rodo, kad pažeidžiamojo narcisizmo sąsaja su suicidiškumu ir nesuicidine savižala nebuvo reikšminga, kai regresijos modelyje buvo kontroliuojamas kitų asmenybės bruožų poveikis.

Nors pažeidžiamasis narcisizmas bivariacinėje analizėje reikšmingai koreliavo su savidestruktyvaus elgesio rodikliais, daugialypėje regresijoje jis nepaaiškino papildomos unikalios šių rodiklių dispersijos. Tuo tarpu neslopinimas išliko vienintelis statistiškai reikšmingas unikalus suicidiškumo ir nesuicidinės savižalos prediktorius. Šie rezultatai leidžia manyti, kad impulsyvumas ir elgesio kontrolės stoka gali būti pagrindinis mechanizmas, siejantis tamsiosios asmenybės bruožus su savidestruktyviu elgesiu.

4. lentelė Daugialypė regresija: nesuicidinės savižalos prediktoriai

Prediktorius	B	SE	β	t	p
(Konstanta)	-1,636	3,757		-0,436	0,664
Grandioziškumas	0,634	0,810	0,082	0,783	0,435
Pažeidžiamumas	0,645	0,733	0,102	0,880	0,381
Žiaurumas	-0,118	0,063	-0,165	-1,867	0,064
Drąsumas	-0,020	0,067	-0,029	-0,303	0,762
Neslopinimas	0,250	0,068	0,343	3,704	< 0,001

Pastaba. Modelis: $R^2 = 0,162$, $F(5, 138) = 5,322$, $p < 0,001$.

3.4. Vyrų ir moterų narcistinių bei psichopatinių bruožų sąsajos ir polinkiu į savižalą ir suicidiškumą

Statistiškai reikšmingų lyčių skirtumų nenustatyta vertinant grandiozinio narcisizmo ($M = 2,70$ vs. $2,74$; $t(142) = -0,307$, $p = 0,759$, $d = -0,05$), pažeidžiamojo narcisizmo ($M = 2,03$ vs. $2,34$; $t(142) = -1,922$, $p = 0,057$, $d = -0,32$), neslopinimo ($M = 38,70$ vs. $35,99$; $t(142) = 1,915$, $p = 0,057$, $d = 0,32$), suicidiškumo ($M = 6,18$ vs. $7,04$; $t(142) = -1,470$, $p = 0,144$, $d = -0,25$) ir savižalos ($M = 5,00$ vs. $5,83$; $t(142) = -0,799$, $p = 0,426$, $d = -0,14$) rodiklius. Nei suicidiškumas, nei savižala tarp lyčių statistiškai reikšmingai nesiskyrė. Nors vyrai pasižymėjo aukštesniais drąsumo ir žiaurumo

įverčiais, šie bruožai nebuvo nuosekliai susiję su suicidiškumu ar nesuicidine savižala abiejose lyčių grupėse. Pagal šiuos rodiklius nėra matoma statistiškai reikšmingo skirtumo tarp vyrų ir moterų grupių.

7 lentelė. *Lyčių skirtumai*

Kintamasis	Vyrai M (SD)	Moterys M (SD)	t	df	p	Cohen's d
grandioziškumas	2,70 (0,87)	2,74 (0,74)	-0,31	142	> .05	-0,05
pažeidžiamumas	2,03 (1,03)	2,34 (0,92)	-1,92	142	> .05	-0,32
Šaltumas	39,83 (8,74)	35,35 (8,05)	3,18	142	< .01	0,54
Drąsa	49,08 (8,75)	44,43 (8,31)	3,24	142	< .01	0,55
Atsiribojimas	38,70 (8,83)	35,99 (8,04)	1,92	142	> .05	0,32
suicidiškumas	6,18 (3,19)	7,04 (3,59)	-1,47	142	> .05	-0,25
nesuicidinė savižala	5,00 (6,40)	5,83 (6,00)	-0,80	142	> .05	-0,14

Pastaba. M = vidurkis; SD = standartinis nuokrypis.

Pearson koreliacija buvo apskaičiuota atskirai vyrų ir moterų grupėse siekiant įvertinti ryšius tarp narcistinių ir psichopatijos bruožų bei polinkio į suicidiškumą ir nesuicidinę savižalą, atsižvelgiant į lyties skirtumus. Koreliacinė analizė atskleidė, kad asmenybės bruožų sąsajos su suicidiškumu ir savižala buvo labai panašios abiejose lyčių grupėse. Koreliacijos koeficientų skirtumai (Δr) buvo nedideli, dauguma jų neviršijo 0,20. Vyrų grupėje neslopinimas statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliavo su suicidiškumu ($r = 0,257$, $p < 0,05$), didesnis neslopinimo išreikštumas vyrų grupėje buvo susijęs su labiau išreikštu suicidiškumu. Moterų grupėje neslopinimas taip pat statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliavo su suicidiškumu ($r = 0,392$, $p < 0,001$). Nors moterų imtyje ši koreliacija buvo stipresnė nei vyrų imtyje, šis skirtumas nebuvo statistiškai reikšmingas, kaip parodė Fisher r-į-z transformaciją, ($z = 0,89$, $p = 0,37$). Taip pat moterų grupėje

pažeidžiamasis narcisizmas statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliavo su suicidiškumu ($r = 0,277$, $p < 0,1$).

5. lentelė Koreliacijos vyrų grupėje (Pearson r)

	Žiaurumas	Drąsumas	Neslopinimas	Grandioziškumas	Pažeidžiamumas	Suicidiškumas
	a	s	s	k mas	a	s
Žiaurumas	1	0,032	0,293*	0,134	0,238	0,027
Drąsumas	0,032	1	-0,090	0,112	-0,407**	-0,204
Neslopinimas	0,293*	-0,090	1	0,369**	0,439**	0,257*
Grandioziškumas	0,134	0,112	0,369**	1	0,563	0,098
Pažeidžiamumas	0,238	-0,407**	0,439**	0,563	1	0,153
Suicidiškumas	0,027	-0,204	0,257*	0,098	0,153	1

Pastaba. $p < 0,05$; $p < 0,01$. Pariebalinti koeficientai žymi stipresnius ryšius ($|r| \geq 0,50$).

Savižalos atveju neslopinimas statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliavo su nesuicidine savižala tiek vyrų ($r = 0,347$, $p < 0,05$), tiek moterų ($r = 0,374$, $p < 0,01$) grupėse. Skirtumai tarp koreliacijos koeficientų šiose grupėse buvo nedideli, todėl galima teigti, kad neslopinimo ir nesuicidinės savižalos sąsajos abiejose lyčių grupėse buvo panašios. Koreliacija tarp pažeidžiamojo narcisizmo ir nesuicidinės savižalos buvo statistiškai reikšmingai ir teigiamas tiek vyrų ($r = 0,305$), tiek moterų ($r = 0,187$). Vertinant bendrą rezultatų visumą, galima teigti, kad tamsiosios asmenybės bruožų sąsajos su suicidiškumu ir savižala vyrų ir moterų grupėse pasireiškia panašiai.

6. lentelė Koreliacijos moterų grupėje (Pearson r)

	Žiaurumas	Drąsumas	Neslopinimas	Grandioziškumas	Pažeidžiamumas	Suicidiškumas
Meannes	1	-0,104	0,476**	0,140	0,440**	0,205
Drąsumas	-0,104	1	-0,015	0,232*	-0,281**	-0,046
Neslopinimas	0,476**	-0,015	1	0,351**	0,449**	0,392**
Grandioziškumas	0,140	0,232*	0,351**	1	0,493	0,206
Pažeidžiamumas	0,440**	-0,281*	0,449**	0,493	1	0,277*
Suicidiškumas	0,205	-0,046	0,392**	0,206	0,277*	1

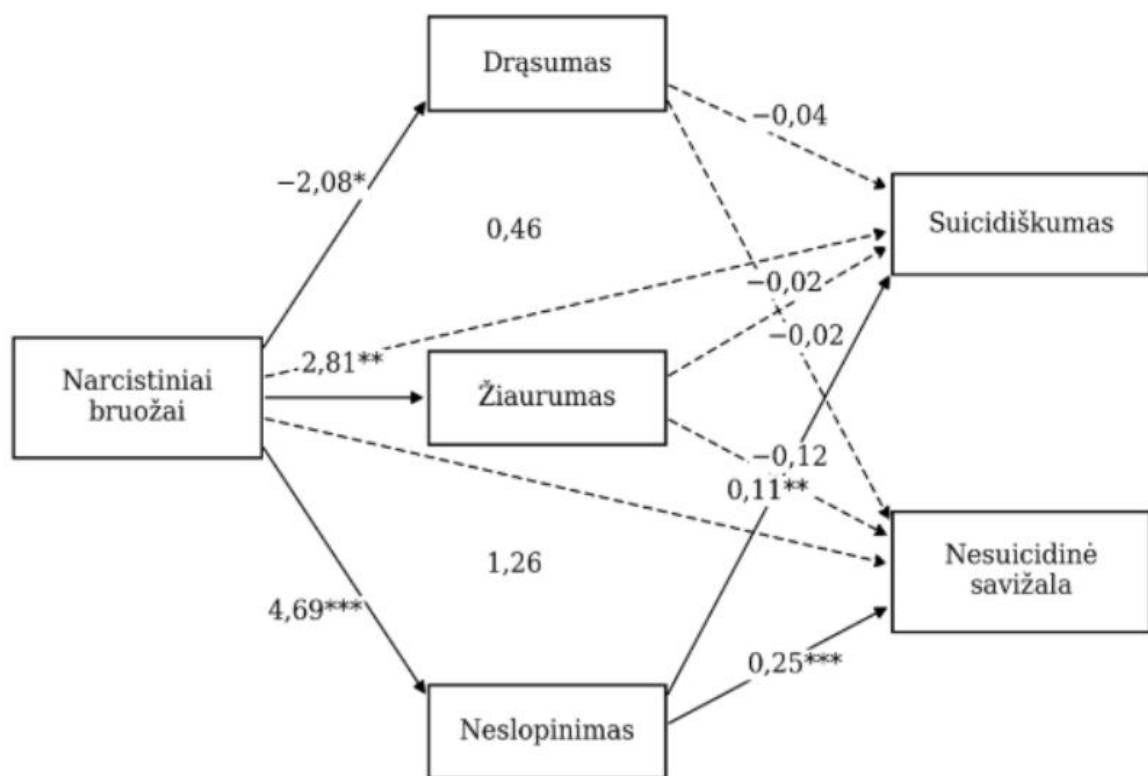
Pastaba. $p < 0,05$; $p < 0,01$.

Lyties skirtumų analizė parodė, kad neslopinimo įverčiai tarp vyrų ir moterų statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($p = 0,057$, $d = 0,32$). Nors vyrai pasižymėjo aukštesniu drąsumo ir žiaurumo lygiu, šie bruožai regresijos modelyje nebuvo reikšmingi savižudybės elgesio prediktoriai. Tai reiškia, kad nustatyti lyties skirtumai kai kuriuose psichopatijos bruožuose neturėjo reikšmingos įtakos suicidiškumo ar savižalos prognozavimui. Neslopinimas, kuri buvo vienintelis statistiškai reikšmingas suicidiškumo ir savižalos prediktorius, tarp lyčių reikšmingai nesiskyrė, o jos sąsajos su abiem priklausomais kintamaisiais vyrų ir moterų grupėse buvo panašūs.

3.5. Psichopatijos bruožų mediacinis vaidmuo narcizmo ir suicidiškumo sąsajoje

Atlikus paprastąją mediacinę analizę nustatyta, kad bendras narcistinių asmenybės bruožų poveikis nesuicidinei savižalai buvo statistiškai reikšmingas ir lygus $b = 2,133$, $p = 0,0009$. Tiesioginis narcistinių bruožų poveikis nesuicidinei savižalai, į modelį įtraukus žiaurumą, taip pat

išliko statistiškai reikšmingas, $b = 2,249$, $p = 0,0007$. Tačiau netiesioginis poveikis per žiaurumą nebuvo statistiškai reikšmingas, nes pasikliautinojo intervalo ribos apėmė nulį: BootLLCI = $-0,460$, BootULCI = $0,178$. Taigi galima daryti išvadą, kad žiaurumas statistiškai reikšmingai nemedijuoja ryšio tarp narcistinių bruožų ir nesuicidinės savižalos.

2 pav. Lygiagrečios mediacijos modelis. $*p < 0,05$; $**p < 0,01$; $***p < 0,001$. Pateikiami nestandartizuoti koeficientai (b). Punktyrinės linijos rodo statistiškai nereikšmingus kelius, ištisinės linijos rodo statistiškai reikšmingus kelius.

Į modelį įtraukus neslopinimą, tiesioginis narcistinių bruožų poveikis nesuicidinei savižalai tapo statistiškai nereikšmingas, $b = 1,179$, $p = 0,084$. Netiesioginis poveikis per neslopinimą buvo statistiškai reikšmingas, nes pasikliautinojo intervalo ribos neapėmė nulio: BootLLCI = $0,136$, BootULCI = $1,944$. Taigi galima daryti išvadą, kad neslopinimas statistiškai reikšmingai medijuoja ryšį tarp narcistinių bruožų ir nesuicidinės savižalos.

Į modelį įtraukus drąsumą, tiesioginis narcistinių bruožų poveikis nesuicidinei savižalai taip pat išliko statistiškai reikšmingas, $b = 2,122$, $p = 0,0012$. Tačiau netiesioginis poveikis per drąsumą nebuvo statistiškai reikšmingas, nes pasikliautinojo intervalo ribos apėmė nulį: $\text{BootLLCI} = -0,216$, $\text{BootULCI} = 0,292$.

Bendras narcistinių asmenybės bruožų poveikis suicidiškumui buvo statistiškai reikšmingas ir lygus $b = 1,038$, $p = 0,004$. Tai rodo, kad didėjant narcistinių bruožų išreikštumui, didėja ir polinkis į suicidiškumą. Tiesioginis poveikis, į modelį įtraukus žiaurumą, taip pat išliko statistiškai reikšmingas, $p = 0,0076$. Tačiau netiesioginis poveikis per žiaurumą nebuvo statistiškai reikšmingas, nes pasikliautinojo intervalo ribos apėmė nulį: $\text{BootLLCI} = -0,206$, $\text{BootULCI} = 0,261$.

Tiesioginis narcistinių bruožų poveikis suicidiškumui, į modelį įtraukus drąsumą, išliko statistiškai reikšmingas, $b = 0,961$, $p = 0,0087$. Tačiau netiesioginis poveikis per drąsumą nebuvo statistiškai reikšmingas, nes pasikliautinojo intervalo ribos apėmė nulį: $\text{BootLLCI} = -0,060$, $\text{BootULCI} = 0,232$.

Tiesioginis poveikis, į modelį įtraukus neslopinimą, buvo statistiškai nereikšmingas, $b = 0,555$, $p = 0,152$. Netiesioginis poveikis per neslopinimą buvo statistiškai reikšmingas, nes pasikliautinojo intervalo ribos neapėmė nulio: $\text{BootLLCI} = 0,091$, $\text{BootULCI} = 0,928$. Taigi galima daryti išvadą, kad neslopinimas statistiškai reikšmingai medijuoja ryšį tarp narcistinių bruožų ir suicidiškumo.

Lygiagrečiosios mediacijos analizėje bendras narcistinių asmenybės bruožų poveikis suicidiškumui buvo statistiškai reikšmingas ir lygus $b = 1,038$, $p = 0,004$. Didėjant narcistinių bruožų išreikštumui, didėja ir polinkis į suicidiškumą. Į modelį įtraukus psichopatijos bruožus — drąsumą, žiaurumą ir neslopinimą — tiesioginis narcistinių bruožų poveikis suicidiškumui tapo statistiškai nereikšmingas, $b = 0,460$, $p = 0,247$. Bendras mediacinis poveikis buvo statistiškai reikšmingas, nes pasikliautinasis intervalas neapėmė nulio: $\text{BootLLCI} = 0,130$, $\text{BootULCI} = 1,069$.

Analizuojant atskirus mediatorius nustatyta, kad neslopinimo mediacinis poveikis buvo statistiškai reikšmingas: $\text{BootLLCI} = 0,085$, $\text{BootULCI} = 1,046$. Todėl galima teigti, kad neslopinimas medijuoja ryšį tarp narcistinių bruožų ir suicidiškumo. Tuo tarpu drąsumo mediacinis poveikis nebuvo statistiškai reikšmingas: $\text{BootLLCI} = -0,039$, $\text{BootULCI} = 0,252$. Žiaurumo mediacinis poveikis taip pat nebuvo statistiškai reikšmingas: $\text{BootLLCI} = -0,353$, $\text{BootULCI} = 0,192$. Taigi galima daryti išvadą, kad neslopinimas yra statistiškai reikšmingas mediatorius, o kiti psichopatijos bruožai reikšmingai nemedijuoja ryšio tarp narcistinių bruožų ir suicidiškumo.

Bendras narcistinių asmenybės bruožų poveikis nesuicidinei savižalai buvo statistiškai reikšmingas ir lygus $b = 2,133$, $p = 0,0009$. Tai rodo, kad didėjant narcistinių bruožų išreikštumui, didėja ir polinkis į savižalą. Į modelį įtraukus psichopatijos bruožus, tiesioginis poveikis tapo statistiškai nereikšmingas, $b = 1,262$, $p = 0,070$. Bendras mediacinis poveikis nebuvo statistiškai reikšmingas, nes pasikliautinasis intervalas apėmė nulį: $\text{BootLLCI} = -0,023$, $\text{BootULCI} = 1,991$.

Tačiau analizuojant atskirus mediatorius nustatyta, kad neslopavimo mediacinis poveikis buvo statistiškai reikšmingas: $\text{BootLLCI} = 0,282$, $\text{BootULCI} = 2,261$. Todėl galima teigti, kad neslopavimas medijuoja ryšį tarp narcistinių bruožų ir nesuicidinės savižalos. Be to, nustatytas statistiškai reikšmingas neigiamas mediacinis poveikis per žiaurumą: $\text{BootLLCI} = -0,799$, $\text{BootULCI} = -0,007$. Tai rodo, kad šis bruožas veikė priešinga kryptimi. Tuo tarpu drąsumo mediacinis poveikis nebuvo statistiškai reikšmingas: $\text{BootLLCI} = -0,174$, $\text{BootULCI} = 0,303$.

Taigi, remiantis analizės rezultatais galima daryti prielaidą, kad ryšį tarp narcistinių bruožų ir nesuicidinės savižalos reikšmingai medijuoja neslopavimas. Pažeidžiamasis narcisizmas savaime tiesiogiai nelemia savižalos elgesio. Veikiau šis ryšys pasireiškia netiesiogiai: didesnis narcistinis pažeidžiamumas yra susijęs su sunkumais toleruojant intensyvias neigiamas emocijas, didesniu impulsyvumu. Šie neslopavimui būdingi aspektai didina suicidiškumo ir savižalos riziką. Žiaurumas taip pat turi statistiškai reikšmingą, tačiau priešingos krypties mediacinį poveikį. Tuo tarpu drąsumas neturi reikšmingo mediacinio poveikio.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Suicidiškumas ir nesavižudiška savižala yra itin svarbios psichikos sveikatos problemos jaunų suaugusiųjų tarpe. Nors ankstesni tyrimai atskleidė, kad narcistiniai ir psichopatijos bruožai gali būti susiję su suicidiškumu ir savižala, vis dar trūksta tyrimų, kurie nagrinėtų šiuos bruožus kartu ir jų sąsajas su savižala ir savižudybe jaunų suaugusiųjų tarpe. Taigi šiuo tyrimu buvo siekiama ištirti jaunų suaugusiųjų narcistinių ir psichopatijos bruožų bei polinkio į suicidiškumą ir savižalą sąsajas. Siekiant šio tikslo, buvo aiškinamasi, ir siekiama ištirti narcistinių ir psichopatijos bruožų raišką jaunų suaugusiųjų tarpe, šių bruožų tarpusavio sąsajas, jų ryšį su suicidiškumu ir savižala, galimus lyčių skirtumus bei psichopatijos bruožų mediaciją.

4.1. Narcistinių ir psichopatijos bruožų išreikštumas jaunų suaugusiųjų imtyje

Pirmiausia derėtų aptarti jaunų suaugusiųjų imties ypatumus, susijusius su narcistinių ir psichopatijos bruožų išreikštumu. Gauti rezultatai parodė, kad šioje imtyje grandiozinio narcizmo bruožai buvo labiau išreikšti nei pažeidžiamo narcizmo bruožai. Taigi šioje imtyje jauni suaugusieji labiau pasižymėjo charakteristikomis kaip didesnis pasitikėjimas savimi, dominavimas ir savęs išaukštinimas. Tuo tarpu nagrinėjant psichopatijos bruožus buvo matoma, kad stipriau buvo išreikšti drąsumo bruožai. Žiaurumo ir neslopinimo bruožai šioje imtyje pasireiškė silpniau. Taigi šioje imtyje psichopatijos bruožai labiau atsiskleidė, per bebaimiškumą, emocinį atsparumą, ir socialinį užtikrintumą. Remiantis ankstesniais tyrimais, tikėtina, kad asmenys, pasižymintys aukštesniais psichopatinio drąsumo bruožais, dažniau išlieka ramūs patirdami spaudimą, labiau pasitiki savimi, gali greičiau atsigauti susidure su stresu kylančiomis situacijomis. Šie asmenys rečiau pasižymi empatijos stoka, priešišku, rizikingu elgesiu ar silpna impulsų kontrole (Rufin, 2024; Marinić, 2021).

Psichologai, tokie kaip Jean Twenge, kelia prielaidą, kad laikui bėgant jaunų suaugusiųjų tarpe daugėja narcistinių bruožų. Nustatyta, kad vidutiniai narcisizmo įverčiai gali svyruoti nuo 13,61 iki 21,54 balo 0–40 skalėje (bendras vidurkis 16 balų). Tokie veiksniai kaip vartotojiškumas, materialinių vertybių akcentavimas, žiniasklaidos įtaka ir didėjantis individualizmas buvo įvardijami kaip galimi veiksniai, prisidedantys prie narcistinių bruožų augimo bei didesnio susitelkimo į save tarp jaunų suaugusiųjų. Vis dėlto kai kurie autoriai teigia, kad narcisizmo lygis per pastaruosius dešimtmečius išliko gana stabilus arba didėja tik nežymiai, o ryškesni skirtumai galimai yra matomi dėl imties ypatumų, bei metodologinių skirtumų (Bailey, 2019; Lyons).

Taip pat tarp jaunų suaugusiųjų buvo matomas savižudybiškas elgesys. 41,7 % tiriamųjų viršijo suicidiškumo rizikos ribą, o 75 % tiriamųjų nurodė bent vieną nesavižudybiškos savižalos epizodą. Ankstesni tyrimai teigia, kad suicidiškumas ir nesavižudybiška savižala yra reikšminga problema šiuolaikinėje visuomenėje. Lietuvoje savižudybės sudaro apie 1,72 % visų mirčių, o tai viršija pasaulinį vidurkį ir yra vienas didžiausių rodiklių Europoje. Taip pat nustatyta, kad narcistinio asmenybės sutrikimo ir psichopatijos bruožai yra susiję su padidėjusia savižudybės rizika, iki 5 % šiuos bruožus turinčių žmonių nusižudo (Ponzoni, 2021). Tyrimai su paaugliais parodė, kad 70,8 % tiriamųjų nurodė bent vieną savižalos epizodą, o 37,8 % nurodė bent vieną bandymą nusižudyti (Lesinskienė, 2026).

4.2. Narcistinių ir psichopatijos bruožų tarpusavio sąsajos

Antrasis šio tyrimo tikslas buvo ištirti sąsajas tarp narcistinių ir psichopatijos bruožų. Pažeidžiamas narcizmas buvo teigiamai susijęs su neslopiniu ir žiaurumu, o neigiamai – su drąsumu. Tai rodo, kad pažeidžiamas narcizmo bruožai šioje imtyje gali būti siejami su didesniu emociniu reaktyvumu, savireguliacijos sunkumais, mažesniu emociniu atsparumu, žiaurumu (Ponzoni, 2021; Bonfá-Araujo, 2024; Schoenleber). Neigiama sąsaja su drąsumu sutampa su ankstesnių tyrimų rezultatais, kurie rodo, kad drąsumas yra labiau susijęs su didesniu pasitikėjimu savimi ir mažesniu jautrumu grėsmėi. Tuo tarpu pažeidžiamas narcisizmas yra siejamas su beveik priešiskais bruožais tokiais kaip padidėjusiu jautrumu, nesaugumu ir emociniu pažeidžiamumu. Taip pat pažeidžiamas narcisizmas yra dažniau siejamas su didesne gėdos patirtimi, emocijų reguliacijos sunkumais ir traukia saviverte (Ponzoni, 2021).

Grandiozinis narcisizmas buvo reikšmingai susijęs tik su neslopiniu. Ankstesnėje literatūroje grandiozinį narcisizmą yra dažniau siejamas su drąsumu ir žiaurumu, taip pat su tokiais bruožais kaip arogancija, socialinis dominavimas, manipuliacija ir emocinis tvirtumas, tačiau šios sąsajos šiame tyrime nebuvo matomos (Schoenleber; Miller, 2020). Palyginti su kitais tyrimais, šioje imtyje grandiozinis narcisizmas labiau siejosi su impulsyvumu ir prastesne elgesio kontrole nei su emociniu atsparumu ar dominavimu. Tyrimuose grandiozinis narcisizmo persidengimas su drąsumu ir žiaurumu dažniau siejamas su adaptyvesniais ar socialiai pageidaujamais bruožais, tokiais kaip pasitikėjimas savimi ir lyderystė, o ne su antisocialiomis ar žalingomis tendencijomis (Joshua, 2020).

Vertinant psichopatijos bruožų tarpusavio sąsajas, matoma, kad žiaurumas ir neslopinimas buvo reikšmingai teigiamai susiję, tuo tarpu drąsumas nebuvo reikšmingai susijęs nei su viena iš šių dimensijų. Tai patvirtina prielaidą, kad drąsumas yra santykinai atskiras nuo labiau neadaptyvių

psichopatijos dimensijų. Ankstesni tyrimai tai patvirtina teigdami, kad drąsumas yra labiau atskiras nuo šių bruožų ir labiau susijęs su adaptyviu funkcionavimu (Sleep, 2019).

4.3. Narcistinių ir psichopatijos bruožų sąsajos su suicidiškumu ir savižala

Trečiasis šio tyrimo tikslas buvo ištirti sąsajas tarp narcistinių ir psichopatijos bruožų, suicidiškumo ir savižalos. Šiame tyrime matomas reikšmingas ryšys tarp neslopinimo, savižalos ir suicidiškumo. Tai rodo, kad šioje jaunų suaugusiųjų imtyje suicidiškumas ir savižala labiausiai siejosi su impulsyvumu, prastesne elgesio kontrole ir savireguliacijos sunkumais, impulsų kontrolės stoka, emocijų reguliacijos sunkumais, priešišku, nepasitikėjimu ir polinkiu veikti neapgalvotai. Žmonės, pasižymintys aukštu neslopinimu, yra linkę elgtis priklausomai nuo to, ką tuo momentu jaučia ar ko nori, negalvodami apie galimas pasekmes. Jų elgesį dažnai valdo momentinės pagundos, emocijos, impulsai ar įvairūs dirgikliai (Marinić, 2021). Ankstesni tyrimai taip pat rodo glaudžias neslopinimo sąsajas su savižudybe ir kitu neadaptyviu elgesiu, kaip depresija, nerimu. Neslopinimas taip pat buvo teigiamai susijęs su suvokiama našta kitiems ir sutrikusiu priklausymo jausmu, kas padidina savižudybės riziką. Tai rodo savikontrolės stoka ir didesnis impulsyvumas tarp jaunų suaugusiųjų kuris gali būti siejamas su didesniu emociniu nerimu ir didesne savižudybės rizika (Rufin, 2024).

Nors pažeidžiamas narcisizmas taip pat buvo susijęs su saviDestruktyviu elgesiu, į analizę įtraukus neslopinimą, jo reikšmė sumažėjo arba tapo nereikšminga. Tai leidžia daryti prielaidą, kad pažeidžiamo narcizmo sąsaja su suicidiškumu ir savižala gali būti paaiškinama jo persidengimu su neslopinimu. Ankstesni tyrimai taip pat palaiko šią idėją, kad pažeidžiamas narcisizmas gali būti susijęs su dažnesniu žalingo elgesiu dėl sąsajų su psichologiniu nerimu ir emociniu nestabilumu (Somma, 2022). Kitaip tariant, emociškai pažeidžiami, gėdai jautrūs ir trapios savivertės asmenys gali būti labiau linkę į saviDestruktyvų elgesį, ypač kai kartu patiria impulsyvumo ir savireguliacijos sunkumus (Ponzoni, 2021). Antrinė psichopatija, apimanti impulsyviąją ir antisocialiąją psichopatijos pusę, gali būti laikoma artima neslopinimui. Antrojo faktoriaus psichopatija ir pažeidžiamas narcisizmas persidengia todėl, kad abu konstruktai siejami su emocijų reguliacijos sunkumais, impulsyviu elgesiu, jautrumu stresui, nestabiliems santykiams ir trapią savivertę. Asmenų, pasižyminčių šiais bruožais, žalingas ar impulsyvus elgesys dažnai kyla iš emocinio skausmo, nesaugumo, gėdos ir sunkumų reguliuojant emocijas (Bruno, 2024).

Tuo tarpu žiaurumas ir drąsumas šiame tyrime nebuvo reikšmingai susiję su suicidiškumu ar savižala. Ankstesni tyrimai rodo, drąsumas dažniau siejamas emociniu atsparumu, pasitikėjimu

savimi ir mažesniu jautrumu grėsmei, todėl jis rečiau susijęs su savižudybe ar kitu neadaptaviu elgesiu nei neslopimas ar žiaurumas. Nors kai kuriais atvejais žiaurumas taip pat siejamas su savižudybe ir savižala, drąsumas taip pat gali padidinti gebėjimą įvykdyti savižudybę, nes žmogus yra drąsesnis ir atkaklesnis priimanč pilnai neapgalvotus sprendimus, kurie sukelia pavojų. (Anestis, 2018). Tačiau ši sąsaja paprastai yra silpnė ir mažiau nuosekli nei ryšys tarp neslopimo, savižalos ir suicidiškumo (Sleep, 2019). Kai kurie tyrimai rodo, kad didžiausia savižudybės rizika gali pasireikšti tuomet, kai kartu pasireiškia žemas drąsumas ir aukštas neslopimas. Kitaip tariant, asmenys, kurie yra jautresni grėsmei, mažiau emociškai atsparūs ir kartu pasižymi prasta impulsų kontrole, gali būti labiau linkę žalotis.

Grandiozinis narcisizmas šiame tyrime buvo susijęs tik su savižala. Autoriai teigia, kad grandiozinio narcisizmu pasižymintys asmenys gali naudoti savižalą kaip būdą reaguoti į narcistinį sužeidimą, atstūmimą ar grėsmę savo savivertei. Kitaip tariant, savižala tokiu atveju padeda reguliuoti jaučiamą emocinę įtampą arba atlieka tarpasmeninės komunikacijos funkciją, ir nebūtinai pasiekia savižudybę (Dawood). Grandiozinio narcisizmu pasižymintys asmenys gali naudoti savižalą siekdami paveikti kitus, išreikšti pyktį, sulaukti dėmesio. Tam tikri grandiozinio narcisizmo aspektai, tokie kaip grandiozinė fantazija ar išnaudojimas, buvo susiję su impulsyvia ir pasikartojančia savižala (Finch, 2023). Grėsmė savivertei ir tarpasmeniniai konfliktai gali padidinti savižalos tikimybę asmenims su grandiozinio narcisizmo bruožais.

4.4. Lyties skirtumai narcistinių ir psichopatijos bruožų sąsajose su suicidiškumu ir savižala

Ketvirtasis šio tyrimo tikslas buvo ištirti lyčių skirtumus. Reikšmingi skirtumai nustatyti tik psichopatijos dimensijose: vyrai pasižymėjo aukštesniais drąsumo ir žiaurumo įverčiais nei moterys, tačiau šie bruožai nebuvo nuosekliai susiję su savižudybe ar elgesiu. Kitų statistškai reikšmingų lyčių skirtumų, susijusių su grandiozinio narcisizmu, pažeidžiamu narcisizmu, neslopimu, suicidiškumu ar savižala, nebuvo nustatyta. Asmenybės bruožų ir savižudybės sąsajos išliko panašios tiek vyrų, tiek moterų grupėse. Neslopimas buvo teigiamai susijęs su suicidiškumu ir savižala abiejose grupėse.

Šie rezultatai tik iš dalies sutampa su ankstesnių tyrimų duomenimis, kuriuose dažniausiai nustatoma, kad vyrai pasižymi šiek tiek aukštesniais narcisizmo ir psichopatijos bruožų įverčiais nei moterys. Šioje imtyje vyrai aukštesnius įverčius surinko tik kai kuriose psichopatijos dimensijose, o reikšmingų skirtumų narcistinių bruožų, suicidiškumo ar nesavižudybės savižalos srityse nebuvo. Tai leidžia manyti, kad lyčių skirtumai, susiję su „tamsiosios triados“ bruožais, nėra vienodi ar

universalūs. Ankstesni tyrimai rodo, kad šių bruožų raiška gali skirtis priklausomai nuo šalies, kultūrinio konteksto ir socialinių aplinkybių. Pavyzdžiui, Slovakijoje, Pietų Afrikoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose vyrai buvo labiau linkę surinkti aukštesniais narcisizmo ir psichopatijos bruožų įverčius nei moterys, tuo tarpu tokiose šalyse kaip Armėnija, Korėja ar Jungtinė Karalystė šie skirtumai buvo gerokai mažesni. „Tamsiosios triados“ bruožai tam tikromis sąlygomis gali veikti kaip prisitaikymo arba išgyvenimo strategija. Kitaip tariant, tam tikromis sąlygomis tiek vyrams, tiek moterims gali būti naudinga pasitelkti savanaudiškumą, manipuliatyvumą ar didesnę orientavimąsi į savo interesus siekiant prisitaikyti prie aplinkos ar užsitikrinti reikalingus išteklius. Stabiliose ir saugesnėse visuomenėse moterys dažniau renkasi bendradarbiavimu, socialiniu stabilumu grįstas strategijas, todėl skirtumai tarp lyčių gali būti ryškesni. Tačiau labiau konkurencingesnėse, pavojingesnėse ir mažiau užtikrintoje aplinkose moterys gali pradėti taikyti trumpalaikes, į greitesnę atlygi orientuotas strategijas. Dėl šių aplinkos skirtumų skirtumas tarp lyčių gali sumažėti ir moterų „tamsiosios triados“ bruožų išreikštumas gali tapti panašesnis į vyrų. Taip pat šie skirtumai gali būti matomi dėl platesnių kultūrinių veiksnių, kaip individualizmas ar kolektyvizmas. Individualistinėse kultūrose asmenybės skirtumai dažniausiai yra labiau skatinamai ir priimami, todėl lyčių skirtumai gali būti ryškesni. Tuo tarpu kolektyvistinėse visuomenėse didesnė svarba teikiama prisitaikymui prie grupės poreikių ir socialinių normų, todėl tam tikrų asmenybės bruožų išraiška gali būti silpnesnė ir lyčių skirtumai gali sumažėti (Luo, 2023; Bakiaj, 2024).

4.5. Psichopatijos bruožų mediacinis vaidmuo narcizmo ir saviDestruktyvaus elgesio sąsajoje

Analizuojant galimus ryšius tarp narcistinių asmenybės bruožų, suicidiškumo ir nesavižudiškos savižalos, nustatyta, kad neslopinimas atliko reikšmingiausią vaidmenį mediacijoje. Nors narcistiniai bruožai buvo tiesiogiai susiję tiek su nesavižudiška savižala, tik su suicidiškumu. Kai į modelį buvo įtraukus neslopinimą šių ryšių tiesioginis poveikis tapo statistiškai nereikšmingas. Tai rodo, kad narcistinių bruožų sąsaja su suicidiškumu ir savižala pasireiškia netiesiogiai. Bet jau ančiau minėtus charakteristikas kaip emocinį nestabilumą, impulsyvumą, savireguliacijos stoka ir emocijų kontrolės stoką. Kitaip tariant, stipriau išreikšti narcistiniai bruožai išreikštumas buvo susijęs su stipresniu neslopinimu, kuris prognozavo didesnę nesavižudiškos savižalos ir suicidiškumo išreikštumą.

Šie rezultatai sutampa su ankstesniais tyrimais, kurie teigia, kad pažeidžiamasis narcisizmas gali būti glaudžiai susijęs su afekto reguliacijos sunkumais, intensyviomis emocijomis, gėda, jautrumu atstūmimui (Miller, 2021; Ponzoni, 2021). Dėl šių intensyvių ir skausmingų emocijų

išgyvenimų, susijusių su pažeidžiamuoju narcisizmu, kartu prie jų pasireiškiantis neslopinimas gali dar labiau apsunkinti impulsų kontrolę ir emocijų reguliaciją. Asmenys gali labiau būti linkę griebtis sąvižalos ar net savižudybės siekdami sumažinti vidinę įtampą arba pabėgti nuo intensyvių neigiamų emocijų (Ponzoni, 2021).

4.6. Tyrimo ribotumai ir tolimesnių tyrimų galimybės

Šis tyrimas turėjo keletą ribotumų. Pirmiausia reikėtų paminėti imties dydį ir nepakankamą vyrų reprezentaciją. Tyrime dalyvavo 144 asmenys, iš kurių tik 60 buvo vyrai. Be to, dauguma dalyvių buvo universitetų studentai. Nors šiame amžiaus tarpsnyje aukštojo išsilavinimo siekimas yra dažnas, būtų buvę naudinga įtraukti dalyvius iš įvairesnių išsilavinimo ir socialinių aplinkų. Mažas vyrų imties dydis taip pat galėjo riboti lyčių skirtumų analizę, todėl interpretuojant rezultatus į šį ribotumą reikėtų atsižvelgti. Taip pat šiame tyrime buvo taikoma skerspjūvio tyrimo strategija, kuri neleidžia nustatyti priežastinių ryšių tarp kintamųjų.

Tolimesniuose tyrimuose rekomenduojama naudoti didesnes ir įvairesnes imtis, kurios leistų geriau reprezentuoti populiaciją. Kadangi šis tyrimas buvo atliktas bendroje populiacijoje, būtų naudinga atlikti panašius tyrimus klinikinėse imtyse. Klinikinės imties įtraukimas galėtų padėti geriau suprasti specifinius ryšius ir sąveikas, kurios bendroje populiacijoje gali būti mažiau pastebimos. Taip pat būtų naudinga toliau tirti skirtingas narcisizmo ir psichopatijos dimensijas bei jų tarpusavio sąveikas, pavyzdžiui, pirminę psichopatiją.

5. IŠVADOS

1. Remiantis šio tyrimo rezultatais galima teigti, kad šioje jaunų suaugusiųjų imtyje tarp psichopatijos dimensijų stipriausiai buvo išreikštas drąsumas. O grandiozinio narcisizmo bruožai buvo labiau išreikšti nei pažeidžiamo narcisizmo bruožai.
2. Taip pat tyrimas parodė, kad neslopinimas turi reikšmingą sąsają su suicidiškumu ir nesavižudiška savižala. Tai rodo, kad saviDestruktyvus elgesys šioje imtyje labiausiai siejosi su impulsyvumu, emocijų reguliacijos sunkumais ir prasta elgesio kontrole. Kitos psichopatijos dimensijos neturėjo reikšmingos sąsajos su suicidiškumu ir savižala.
3. Pažeidžiamas narcisizmas buvo susijęs su suicidiškumu ir nesavižudiška savižala, tačiau į analizę įtraukus neslopinimą, šių ryšių reikšmė sumažėjo arba tapo nereikšminga. Tai leidžia teigti, kad narcistiniai bruožai su saviDestruktyviu elgesiu siejasi daugiausia per impulsyvumą, emocinę disreguliaciją ir savireguliacijos sunkumus.

Literatūra

- Alshukri, S. (2025). *Investigating the effects of psychopathic traits on pain perception and empathy in non-clinical samples* (Doctoral dissertation, Liverpool John Moores University (United Kingdom)).
- Allroggen, M., Rehmann, P., Schürch, E., Morf, C. C., & Kölch, M. (2018). The relationship between narcissism and personality traits of the five-factor-model in adolescents and young adults. *Zeitschrift für Kinder-und Jugendpsychiatrie und Psychotherapie*.
- Anestis, J. C., Anestis, M. D., & Preston, O. C. (2018). Psychopathic personality traits as a form of dispositional capability for suicide. *Psychiatry Research*, 262, 193–202.
- Anestis, J. C., Anestis, M. D., Rufino, K. A., Cramer, R. J., Miller, H., Khazem, L. R., & Joiner, T. E. (2016). Understanding the relationship between suicidality and psychopathy: An examination of the interpersonal-psychological theory of suicidal behavior. *Archives of Suicide Research*, 20(3), 349–368.
- Bonfá-Araujo, B., & Schermer, J. A. (2024). Unveiling the fragile façade: A scoping review and meta-analysis of the Vulnerable Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 224, 112659.
- Boduszek, D., Debowska, A., Sherretts, N., Willmott, D., Boulton, M., Kielkiewicz, K., ... & Hyland, P. (2021). Are prisoners more psychopathic than non-forensic populations? Profiling psychopathic traits among prisoners, community adults, university students, and adolescents. *Deviant Behavior*, 42(2), 232–244.
- Brailovskaia, J., Teismann, T., Zhang, X. C., & Margraf, J. (2021). Grandiose narcissism, depression and suicide ideation in Chinese and German students. *Current Psychology*, 40(8), 3922–3930.
- Bronchain, J., Chabrol, H., & Raynal, P. (2021). Adaptive psychopathic traits: Positive outcomes in a college student sample. *Current Psychology*, 40(10), 4997–5004.

- Campbell, L., & Beech, A. (2018). Do scores on the HCR-20 and FAM predict frequency of self-harm in females within a secure psychiatric hospital? *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 29(6), 914–933.
- Davis, K. C., & Anderson, J. L. (2023). Psychological pain: A moderating factor between personality psychopathology and self-harm. *Journal of American College Health*, 71(5), 1436–1444.
- Dawood, S., & Pincus, A. L. (2018). Pathological narcissism and the severity, variability, and instability of depressive symptoms. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 9(2), 144.
- Dawood, S., Schroder, H. S., Donnellan, M. B., & Pincus, A. L. (2018). Pathological narcissism and nonsuicidal self-injury. *Journal of Personality Disorders*, 32(1), 87–108.
- De Brito, S. A., Forth, A. E., Baskin-Sommers, A. R., Brazil, I. A., Kimonis, E. R., Pardini, D., ... & Viding, E. (2021). Psychopathy. *Nature Reviews Disease Primers*, 7(1), 49.
- Fadoir, N. A., Lutz-Zois, C. J., & Goodnight, J. A. (2019). Psychopathy and suicide: The mediating effects of emotional and behavioral dysregulation. *Personality and Individual Differences*, 142, 1–6.
- Finch, E. F., Kalinowski, S. E., Hooley, J. M., & Schacter, D. L. (2023). Hurting the grandiose self: Examining presence, frequency, and functions of nonsuicidal self-injury in pathological narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 37(4), 424–442.
- Fossati, A., Pincus, A. L., Borroni, S., Munteanu, A. F., & Maffei, C. (2014). Are pathological narcissism and psychopathy different constructs or different names for the same thing? A study based on Italian nonclinical adult participants. *Journal of Personality Disorders*, 28(3), 394–418.
- Gabbard, G. O. (2022). Narcissism and suicide risk. *Annals of General Psychiatry*, 21(1), 3.
- Giner, L., Blasco-Fontecilla, H., Perez-Rodriguez, M. M., Garcia-Nieto, R., Giner, J., Guija, J. A., ... & Baca-Garcia, E. (2013). Personality disorders and health problems distinguish suicide

- attempters from completers in a direct comparison. *Journal of Affective Disorders*, 151(2), 474–483.
- Glenn, C. R., & Klonsky, E. D. (2011). One-year test–retest reliability of the Inventory of Statements About Self-Injury (ISAS). *Assessment*, 18(3), 375–378.
- Greitemeyer, T., & Sagioglou, C. (2021). Predictors of nonsuicidal self-injury: The independent contribution of benign masochism and antisocial personality. *Personality and Individual Differences*, 168, 110380.
- Gužas, J., Skruibis, P., Mažulytė-Rašytinė, E., Grigienė, D., Dadašev, S., Rimkevičienė, J., & Gailienė, D. (2024). The Suicidal Ideation Attributes Scale (SIDAS) and the Suicide Behaviors Questionnaire-Revised (SBQ-R): Psychometric properties of the Lithuanian versions. *Psichologija*, 70, 74–91.
- Halty, L., Horcajo-Gil, P. J., Mesa, G. P., López-Ossorio, J. J., & González-Álvarez, J. L. (2023). Prevalence of psychopathy, intimate partner homicide, and suicide risk in Spain. *Anuario de Psicología Jurídica*, 33(1), 83–89.
- Hollebeek, L. D., Sprott, D. E., Urbonavičius, S., Sigurdsson, V., Clark, M. K., Riisalu, R., & Smith, D. L. G. (2022). Beyond the Big Five: The effect of machiavellian, narcissistic, and psychopathic personality traits on stakeholder engagement. *Psychology & Marketing*, 39(6), 1230–1243.
- Ike, P., Nnaji, C. M., Nnedum, O. A. U., Okafor, E. G., & Okafor, P. C. (2023). Relationship between narcissistic personality, sleep disorder and suicide ideation among undergraduate students. *Nnadiebube Journal of Social Sciences*, 4(2), 195–225.
- Jaksic, N., Marcinko, D., Skocic, M., Jovanovic, N., Rebernjak, B., & Ogrodniczuk, J. S. (2015). Pathological narcissism and suicidal tendencies in psychiatric outpatients: Mediating role of shame experiences. *European Psychiatry*, 30, 671.
- Jonason, P. K., Żemojtel-Piotrowska, M., Piotrowski, J., et al. (2020). Country-level correlates of the Dark Triad traits in 49 countries. *Journal of Personality*, 88(6), 1252–1267.

- Kampe, L., Bohn, J., Remmers, C., & Hörz-Sagstetter, S. (2021). It's not that great anymore: The central role of defense mechanisms in grandiose and vulnerable narcissism. *Frontiers in Psychiatry, 12*, 661948.
- Kisieliūtė, V. (2025). *Nesavižudiška savižala nepalankių vaikystės patirčių kontekste* (Doctoral dissertation, Vilniaus universitetas.).
- Klipfel, K. M., & Kosson, D. S. (2018). The relationship between grandiosity, psychopathy, and narcissism in an offender sample. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 62*(9), 2687–2708.
- Klonsky, E. D., & Glenn, C. R. (2009). Assessing the functions of non-suicidal self-injury: Psychometric properties of the Inventory of Statements About Self-Injury (ISAS). *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 31*(3), 215–219.
- Kortge, R., Meade, T., & Tennant, A. (2013). Interpersonal and intrapersonal functions of deliberate self-harm (DSH): A psychometric examination of the Inventory of Statements About Self-Injury (ISAS) scale. *Behaviour Change, 30*(1), 24–35.
- Krizan, Z., & Herlache, A. D. (2018). The narcissism spectrum model: A synthetic view of narcissistic personality. *Personality and Social Psychology Review, 22*(1), 3–31.
- Kyranides, M. N., Fanti, K. A., Sikki, M., & Patrick, C. J. (2017). Triarchic dimensions of psychopathy in young adulthood.
- Laskey, P., & Bates, E. (2018). Investigating gender differences in psychopathy using a non-clinical sample: Exploring the impact of empathy, anxiety, and self-control. *PsyPAG Quarterly, 108*, 12–17.
- Laurinavičius, A., Sellbom, M., Klimukienė, V., Wygant, D. B., Laurinaitytė, I., Ustinavičiūtė, L., & Baltrūnas, M. (2020). Examination of Triarchic Psychopathy Measure in a sample of Lithuanian juvenile offenders. *Psychological Assessment, 32*(4), 407–413.

- Lesinskienė, S., et al. (2026). Suicidal behaviour, self-harm and related factors: A retrospective study from the adolescent psychiatric unit. *Children*, 13(1), 147.
- Levy, K. N. (2012). Subtypes, dimensions, levels, and mental states in narcissism and narcissistic personality disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 68(8), 886–897.
- Li, J., Liu, C., Albertella, L., Rotaru, K., Li, K., Zhou, Y., ... & Ren, L. (2024). Network analysis of the association between Dark Triad traits and depression symptoms in university students. *Personality and Individual Differences*, 218, 112495.
- Linehan, M. M., & Nielsen, S. L. (1981). Assessment of suicide ideation and parasuicide: Hopelessness and social desirability. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 49(5), 773–775.
- Luo, Y. L. L., et al. (2023). Sex differences in the Dark Triad are sensitive to socioeconomic conditions: The adaptive value of narcissism in the UK, Greece, and China. *Current Psychology*, 42, 22901–22913.
- Marcoux, L. A., Michon, P. E., Lemelin, S., Voisin, J. A., Vachon-Pressseau, E., & Jackson, P. L. (2014). Feeling but not caring: Empathic alteration in narcissistic men with high psychopathic traits. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 224(3), 341–348.
- Miller, J. D., Sleep, C. E., Crowe, M., & Lynam, D. R. (2020). Psychopathic boldness: Narcissism, self-esteem, or something in between? *Personality and Individual Differences*, 155, 109761.
- Niu, W., Feng, Y., Xu, S., Wilson, A., Jin, Y., Ma, Z., & Wang, Y. (2024). Revealing suicide risk of young adults based on comprehensive measurements using decision tree classification. *Computers in Human Behavior*, 158, 108272.
- Nock, M. K., & Favazza, A. R. (2009). Nonsuicidal self-injury: Definition and classification.
- Oberleiter, S., et al. (2024). A farewell to the narcissism epidemic? A cross-temporal meta-analysis.

- Osman, A., Bagge, C. L., Gutierrez, P. M., Konick, L. C., Kopper, B. A., & Barrios, F. X. (2001). The Suicidal Behaviors Questionnaire-Revised (SBQ-R): Validation with clinical and nonclinical samples. *Assessment*, 8(4), 443–454.
- Patrick, C. J. (2010). Operationalizing the triarchic conceptualization of psychopathy: Preliminary description of brief scales for assessment of boldness, meanness, and disinhibition.
- Patrick, C. J., Fowles, D. C., & Krueger, R. F. (2009). Triarchic conceptualization of psychopathy: Developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. *Development and Psychopathology*, 21(3), 913–938.
- Pennington, C. R., Cramer, R. J., Miller, H. A., & Anastasi, J. S. (2015). Psychopathy, depression, and anxiety as predictors of suicidal ideation in offenders. *Death Studies*, 39(5), 288–295.
- Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6(1), 421–446.
- Ponzoni, S., Beomonte Zobel, S., Rogier, G., & Velotti, P. (2021). Emotion dysregulation acts in the relationship between vulnerable narcissism and suicidal ideation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 62(4), 468–475.
- Preston, O. C., Butterworth, S. E., Khazem, L. R., Houtsma, C., Anestis, M. D., Green, B. A., & Anestis, J. C. (2020). Exploring the relations of psychopathic and narcissistic personality traits to military experiences in National Guard personnel. *Personality and Individual Differences*, 152, 109554.
- Preston, O. C., Daruwala, S. E., Butterworth, S. E., Anestis, J. C., Green, B. A., & Anestis, M. D. (2024). The grim side of narcissism: Examining pathological traits, depression symptomology, and suicidal ideation in at-risk populations. *International Journal of Cognitive Therapy*, 17(1), 93–121.
- Puronienė, S. (2021). *Suaugusiųjų nepalankių emocinių vaikystės patirčių, mentalizacijos ir narcistinių asmenybės bruožų sąsajos* (Doctoral dissertation, Vilniaus universitetas.).

- Rufino, K. A., Boccaccini, M. T., Kavish, N., Hawes, S. W., & Anestis, J. C. (2024). MMPI-2-RF triarchic psychopathy domain scores as concurrent and prospective predictors of suicide ideation and behavior among psychiatric inpatients. *Personality and Individual Differences*, 216, 112394.
- Sanz-García, A., Gesteira, C., Sanz, J., & García-Vera, M. P. (2021). Prevalence of psychopathy in the general adult population: A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, 12, 661044.
- Schoenleber, M., Roche, M. J., Wetzel, E., Pincus, A. L., & Roberts, B. W. (2015). Development of a brief version of the Pathological Narcissism Inventory. *Psychological Assessment*, 27(4), 1520–1526.
- Shagufta, S., Sahibzada, S., & Boduszek, D. (2019). Psychopathic traits in relation to suicide ideation in male and female undergraduate students: A structural equation modeling approach. *FWU Journal of Social Sciences*, 13(3).
- Silverman, M. M. (2006). The language of suicidology. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 36(5), 519–532.
- Silverman, M. M., Berman, A. L., Sanddal, N. D., O'Carroll, P. W., & Joiner, T. E. (2007). Rebuilding the tower of Babel: A revised nomenclature for the study of suicide and suicidal behaviors. Part 2: Suicide-related ideations, communications, and behaviors. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 37(3), 264–277.
- Sleep, C. E., Weiss, B., Lynam, D. R., & Miller, J. D. (2019). An examination of the Triarchic Model of psychopathy's nomological network: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 71, 1–26.
- Somma, A., Gialdi, G., Arioli, C., Boscaro, L., De Ciechi, A., Mastinu, L., ... & Fossati, A. (2024). Assessing malignant narcissism and its associations with Dark Triad dimensions, social deviance, personality disorders, self-harming behaviors, aggression, and personality functioning. *Mediterranean Journal of Clinical Psychology*, 12(2).

- Sprio, V., Mirra, L., Madeddu, F., Lopez-Castroman, J., Blasco-Fontecilla, H., Di Pierro, R., & Calati, R. (2024). Can clinical and subclinical forms of narcissism be considered risk factors for suicide-related outcomes? A systematic review. *Journal of Psychiatric Research*.
- Stanfa, C. E., Malloy, T., Spas, J., & Hall, E. (2024). The Dark Triad Predicts Suicide Ideation and Aggression in a General Population Sample.
- Stanton, K., Brown, M. F. D., & Watson, D. (2021). Examining the item-level structure of the Triarchic Psychopathy Measure: Sharpening assessment of psychopathy constructs. *Assessment*, 28(1), 222–243.
- Swogger, M. T., Conner, K. R., Meldrum, S. C., & Caine, E. D. (2009). Dimensions of psychopathy in relation to suicidal and self-injurious behavior. *Journal of Personality Disorders*, 23(2), 201–210.
- Tian, X., Huang, H., Lu, W., Zhang, R., Wang, R., Li, X., ... & Lin, K. (2025). Non-suicidal self-injury in adolescence: A validation of the Chinese version of the Inventory of Statements About Self-Injury in student populations. *Frontiers in Psychiatry*, 16, 1510681.
- van Schie, C. C., Jarman, H. L., Reis, S., & Grenyer, B. F. (2021). Narcissistic traits in young people and how experiencing shame relates to current attachment challenges. *BMC Psychiatry*, 21(1), 246.
- Velotti, P., Faccini, F., Rogier, G., Marchegiani, L., & Amore, M. (2024). Exploring narcissism in suicidal ideation using the Italian version of the Guilt and Shame Proneness Scale. *Alpha Psychiatry*, 25(1), 75.
- Verona, E., Hicks, B. M., & Patrick, C. J. (2005). Psychopathy and suicidality in female offenders: Mediating influences of personality and abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(6), 1065.
- Victor, S. E., & Klonsky, E. D. (2018). Understanding the social context of adolescent nonsuicidal self-injury. *Journal of Clinical Psychology*, 74(12), 2107–2116.

- Wang, C., Guo, J., Zhou, X., Shen, Y., & You, J. (2023). The Dark Triad traits and suicidal ideation in Chinese adolescents: Mediation by social alienation. *Journal of Research in Personality*, 102, 104332.
- Weiss, B., Sleep, C. E., Lynam, D. R., & Miller, J. D. (2021). Evaluating the instantiation of narcissism components in contemporary measures of psychopathy. *Assessment*, 28(1), 15–28.
- Wetzel, E., Grijalva, E., Robins, R. W., & Roberts, B. W. (2020). You're still so vain: Changes in narcissism from young adulthood to middle age. *Journal of Personality and Social Psychology*, 119(2), 479.
- Wetzel, E., Lang, F. J., Back, M. D., Vecchione, M., Rogoza, R., & Roberts, B. W. (2021). Measurement invariance of three narcissism questionnaires across the United States, the United Kingdom, and Germany. *Assessment*, 28(1), 29–43.
- Williams, R., Casini, M. P., Moselli, M., Frattini, C., & Ronningstam, E. (2021). The road from pathological narcissism to suicidality in adolescence: An empirical study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(18), 9761.
- Williams, R., Chiesa, M., Moselli, M., Frattini, C., Casini, M., & Fonagy, P. (2023). The relationship between mood disorders, personality disorder and suicidality in adolescence: Does general personality disturbance play a significant role in predicting suicidal behavior? *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 10(1), 32.
- Winner, N. A., & Nicholson, B. C. (2018). Overparenting and narcissism in young adults: The mediating role of psychological control. *Journal of Child and Family Studies*, 27(11), 3650–3657.
- Yakeley, J. (2018). Current understanding of narcissism and narcissistic personality disorder. *BJPsych Advances*, 24(5), 305–315.
- Zarghami, M., Babakhanian, M., Asgarabad, M. H., Ghazanfanpour, M., Akrami, F. S., Nazeri, N., ... & Molavi, N. (2020). Psychometric properties of the inventory of statements about self-

injury (ISAS) in Iranian opioid and alcohol abusers. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 14(4).

Zheng, A. H., & MacCann, C. (2023). Happiness is associated with higher narcissism but lower psychopathy: A systematic review and meta-analysis of the relationship between happiness and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 215, 112381.

PRIEDAI

1 priedas. Demografinių ir kitų klausimų anketa

Jei nuspręsite dalyvauti, spustelėkite toliau pateiktą mygtuką "Sutinku": *

☐ Sutinku

Amžius (rašykite skaičiais; pvz.: 21): *

Trumpo atsakymo tekstas

Lytis: *

☐ Moteris

☐ Vyras

☐ Kita

2 priedas. Informacija apie tyrimą

Apklausa apie sąsajas tarp jaunų suaugusiųjų, turinčių skirtingų asmenybės bruožų, polinkio į suicidiškumą bei savižalą.

Gerbiamas tyrimo dalyvi (-e),

Kviečiame Jus dalyvauti moksliniame tyrime, kuriuo siekiama ištirti ir geriau suprasti sąsajas tarp jaunų suaugusiųjų, turinčių skirtingų asmenybės bruožų, polinkio į suicidiškumą ir savižalą. Dalyvavimas šiame tyrime yra savanoriškas. Jūs galite bet kuriame tyrimo etape atsisakyti dalyvauti, ir tai nesukels jokių neigiamų pasekmių. Jums atsisakius dalyvauti tyrime, Jūsų duomenys nebus išsaugoti.

Jei sutiktumėte dalyvauti tyrime, prašytume užpildyti klausimyną, kurį sudaro keturios dalys apie Jūsų asmenybės bruožus, elgesio bei emocinės savijautos ypatumus. Tai užtruks apie 30 minučių. Visa informacija, kurią pateiksite tyrimo metu, bus konfidenciali. Jame neprašome jokių asmeninių identifikavimo duomenų, išskyrus demografines charakteristikas (amžių, lytį), kurios svarbios tyrimo tikslams. Tyrimo dalyvių atsakymai bus analizuojami ir daromos apibendrintos išvados. Visa pateikta Jūsų informacija bus naudojama tik mokslinio tyrimo tikslais. Tyrimo duomenys bus sunaikinti iki 2030 m.

Šį mokslinių tyrimų projektą vykdo Goda Riepsaitė, Vilniaus universiteto Klinikinės psichologijos magistrantūros programos studentė, rašanti baigiamąjį magistro darbą. Darbo vadovė - doc. dr. Danguolė Čekuolienė. Jei kiltų klausimų, susijusių su šiuo tyrimu, susisiekite su Goda Riepsaitė el. paštu goda.riepsaite@isf.stud.vu.lt

Ačiū už Jūsų laiką!

3 priedas : DIRBTINIO INTELEKTO (DI) NAUDOJIMO DEKLARACIJA

Studento/ės vardas pavardė: Goda Riepšaitė

Baigiamojo darbo tema: Sąsajos tarp jaunų suaugusiųjų narcistinių, psichopatijos bruožų, bei polinkio į suicidiškumą ir savižalą

Vadovaudamasis/i „Dirbtinio intelekto naudojimo Vilniau universitete gairėmis“, patvirtinu, kad rengdamas/a šį baigiamąjį darbą:

1. **Prisiūmų atsakomybę** už viso darbe pateikto turinio kūrimą ir jo originalumą. Patvirtinu, kad generatyvinio DI įrankiai buvo naudojami tik kaip pagalbinė priemonė, o ne kaip darbo bendraautoris ar autorius.
2. **Atlikau turinio patikrą (validaciją).** Visa DI pateikta informacija buvo patikrinta pirminiuose šaltiniuose.
3. **Užtikrinau duomenų saugą.** Į DI sistemas nekėliau konfidencialių tyrimo duomenų, asmens duomenų ar nepublikuotos medžiagos,

Darbe dirbtinis intelektas panaudotas:

Naudojimo sritis	Panaudotas / nenaudotas	Panaudoti DI įrankiai (pvz., ChatGPT 5.3)	Kita svarbi informacija
Literatūros paieška	▪ Panaudota ▫ Nenaudota	ChatGPT 5.5	▪ Patvirtinu, kad susipažinau su pirminiais šaltiniais į darbą įtrauktais literatūros šaltiniais
Tyrimo stimulinės medžiagos kurimui	▫ Panaudota ▪ Nenaudota		
Santraukos vertimui į anglų kalbą	▪ Panaudota ▫ Nenaudota	ChatGPT 5.5	
Gramatinių klaidų paieškai	▪ Panaudota ▫ Nenaudota	Grammarly ChatGPT 5.5	

Data: 2026-05-13